

מחזור קורן ליום הכיפורים • נוסח ספרד

הלכות וביאורים מחשבתיים

ובן

הנחיות לשעת הדחק בליווי צבעים מבארים:

לנשים המטופלות בילדים

לעוסקים ברפואה ולאנשי כוחות הביטחון

לחולים ומשמשיהם

מרכז הלכה והוראה

קורן ירושלים

מוקדש באהבה
לעילוי נשמת

פּערייל שור ע"ה

בת ר' אליהו ויעטע לבית פינק

כ"ב באייר, עת"ר – כ"ז באלול, תשס"ח

עשתה תפילתה רחמים ותחנון לפני המקום

בדבקות ואהבה

ובמסירות למשפחתה

לקהילתה ולמורשתה

פְּנֵי שׁוֹמֵעַ קוֹל בְּכִיּוֹת מִבְּקִשְׁתְּ לַחֲלוֹת

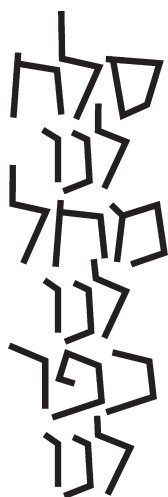
עֲזַמְדַת וְשׁוֹפְכַת שֵׁיחַ לִפְנֵי יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת

רֵאשׁוֹ אֲשֶׁמּוּרוֹת מְרַנֶּנֶת בְּתַחֲנוּת וּבְתַפְלוֹת

לְבוֹא בְּשַׁעַר דְּמָעוֹת כִּי לֹא נִנְעָלוֹת

מתזור קורן ליום הכיפורים

מהדורת תפילה ממקורה

הלכות וביאורים מחשבתיים בידי
הרב יוסף צבי רימון

•

הוצאת קורן ירושלים

מחזור קורן ליום הכיפורים, מהדורת תפילה ממקורה
מהדורה ראשונה © התשע"ג
הוצאת קורן ירושלים
ת"ד 4044 ירושלים 91040
www.korenpub.com

© כל הזכויות שמורות על גופן תנ"ך קורן, 1962. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2012
© כל הזכויות שמורות על גופן סידור קורן, 1981. הוצאת קורן ירושלים בע"מ, 2012
© כל הזכויות על קטעי ההלכה והמחשבה שמורות לרב יוסף צבי רימון

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי
אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר
הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמחיל.

ספרד, מהדורת בית כנסת, כריכה קשה, מסת"ב: 3-348-301-965-978.

תוכן עניינים למחזור יום הכיפורים

מוסף ליום הכיפורים	295	ערב יום הכיפורים	1
הגני העני	325	סדר כפרות	7
עמידה	327	התרת נדרים	9
חזרת הש"ץ	341	מנחה לערב יום הכיפורים	11
ונתנה תוקף	352	הדלקת נרות	31
סדר העבודה	369	ברכת הבנים	32
מנחה ליום הכיפורים	421	עטיפת טלית	33
קריאת התורה	427	ליל יום הכיפורים	35
עמידה	438	תפילה זכה	43
חזרת הש"ץ	451	כל נדרי	52
נעילה	481	ערבית	58
עמידה	491	שירי הייחוד	114
חזרת הש"ץ	502	שחרית ליום הכיפורים	137
אבינו מלכנו	527	השכמת הבוקר	143
ערבית למוצאי יום הכיפורים	531	ברכות השחר	152
תפילת ערבית	533	סדר הקרבנות	161
קידוש לבנה	551	תפילות השחר	170
סדר הבדלה	556	פסוקי דומרה	180
ויתן לך	558	ברכו	195
פיוטים וסליחות	561	קריאת שמע	203
שנוהגים לומר בקצת קהילות		עמידה	208
סדר העבודה נוסח אשכנז	649	חזרת הש"ץ	221
		סדר קריאת התורה	272
		סדר הזכרת נשמות	288

תוכן עניינים להלכות, למנהגים ולביאורים

מבוא	יא
פתיחה למחזור יום הכיפורים	יא
יום תשובה	יז
ערב יום הכיפורים	כא
ליל יום הכיפורים	כו
ערב יום הכיפורים	1
הוידוי	3
דיני כפרות	7
דיני תפילת מנחה בערב יום הכיפורים	11
הפסקה לקדיש או לקדושה באמצע הוידוי	20
דרך אמירת הוידוי	21
מנהגי הסעודה המפסקת	30
האם אפשר להחליט שאין מקבלים עדיין את הצום	30
וידי לאחר הסעודה	30
דיני ליל יום הכיפורים	33
קיטל ובגדי לבן	33
ליל יום הכיפורים	35
דיני כל נדרי	37
זהירות מגזל	43
שהחיינו	53
הקב"ה מאמין – אף מאיר 'אמין	53
יום הכיפורים ושבת – הילכו יחדיו?	54
מדוע אומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בקול רם ביום הכיפורים?	59
תפילת עמידה	63
תפילה על חולים ביום הכיפורים	70
יום הכיפורים שחל בשבת	76
יעלה תחנונו	78
סלח נא אשמות	83
אמנם כן יצר סוכן	85
כי הנה כחומר ביד היוצר	88
שמע קולנו	93
אבינו מלכנו	105
ייחודו של הקדיש ביום הכיפורים	108

תפילת שחרית	137
דרשו ה' בהימצאו – קראוהו בהיותו קרוב	139
מודה אני	143
הלכות נטילת ידיים בשחרית של כל יום וביום הכיפורים	143
האם מברכים ברכת "שעשה לי כל צרכי" ביום הכיפורים?	153
המאחרים לתפילה	170
נשמת כל חי תברך	188
שיר המעלות	192
לחצי ודחקי טוב מפרידתך	223
אתה הוא אלהינו בשמים ובארץ	226
היום ייכתב	227
אמרו לאלהים מה נורא מעשיך	228
להרגיש בכל עת את מציאות ה' – "אנכי ה' אלהיך"	230
מעשה אלהים	233
אשר אומץ תהילתך	234
על ישראל אמונתו	236
האדרת והאמונה	237
לאל עורך דין	238
מהם הכוחות האמתיים שלנו?	243
השיבנו ה' אליך ונשובה	248
לשם מה לחזור שוב על הווידי של אשתקד?	255
תפילה בשיר ובשמחה	266
מדוע צמים ביום שניתנה בו תורה?	272
השלמה למאה ברכות	276
דיני הזכרת נשמות	288
תפילת מוסף	295
עבודת כוהן גדול ביום הכיפורים – עקרונות וכללים	297
תפילת מוסף	325
ונתנה תוקף – מעשה ברבי אמנון ממגנצא	352
ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה	354
וכל מאמינים	358
בכי בראש השנה וביום הכיפורים	361
אנא ה'	372
היו כורעים ומשתחוים	373
וכך הייתה תפילתו	377
יום לחתונות	384
במה נבקש כפרה לאחר החורבן?	387
אלה אזכרה	395

תפילת מנחה	421
רבי אלעזר בן דורדיא	423
משמעות פרשיית העריות	430
צום כקרבן	450
ההתחדשות בעולם	455
תפילת נעילה	481
דיני תפילת נעילה	483
מקווה ישראל	484
תפילת נעילה	487
האם יש לעמוד כל תפילת נעילה?	502
מדוע ארון הקודש פתוח בתפילת נעילה?	502
אזכרה אלהים	517
מדוע תוקעים בשופר במוצאי צום?	530
ערבית למוצאי יום הכיפורים	531
אכילה ושתייה לפני הבדלה	533
מנהגים של מוצאי הצום	551
דיני ההבדלה למוצאי יום הכיפורים	556
מוצאי יום הכיפורים	557
סדר העבודה – נוסח אשכנז	649
עבודת כוהן – אמיץ כח	651

פתיחה למחזור ליום הכיפורים

ביום הכיפורים נמצאים אנו בעוצמה מיוחדת, בתפילה מיוחדת ובקדושה מיוחדת. במחזור זה ניסינו לתת חיווק וסיוע לתפילה זו.

מה מיוחד במחזור זה?

- השמטנו את הפיוטים שאינם נאמרים ברוב הקהילות, העברנו אותם לסוף המחזור, והפנינו אליהם מגוף המחזור.
- הבאנו הלכות מרכזיות ליום הכיפורים – חלקן בקצרה בגוף המחזור וחלקן בהרחבה בפתיחה לחלקים השונים במחזור.
- כתבנו הקדמות ומבואות לפיוטים השונים. מטרת המבואות להבין את המשמעות העיקרית של כל פיוט ולעתים להוסיף רקע על דרך כתיבתו של הפיוט.
- הוספנו קטעי מחשבה רבים שנועדו לתת השראה ליום הכיפורים בכלל ולחלקי התפילה השונים בפרט.
- ביארנו ביאור נרחב לתפילת כוהן גדול, השיא של תפילות יום הכיפורים. מפאת הקושי להבינה הבאנו תחילה את סדר עבודת יום הכיפורים, שלב אחר שלב, ואחר כך הבאנו טבלה המשווה בכל שלב בין הפסוקים בתורה, הסברי המשנה ונוסח התפילה. ערכנו טבלה זו לנוסח "אמיץ כח" וגם לנוסח "אתה כוננת". כמו כן, כתבנו מבוא לנוסחים על ההבדלים ההלכתיים ביניהם.
- מלבד זאת הוספנו הדרכה מיוחדת לאנשים שקשה להם להתפלל את תפילת יום הכיפורים כסדרה, ועל כך נפרט בהמשך הקדמה זו.
- נוסח התפילות שבמחזור מוגה ומתוקן על ידי הוצאת קורן.

מחזור זה נועד לסייע גם לאנשים שאינם פנויים להתפלל את תפילות יום הכיפורים במלואן. בכלל זה, רופאים או חולים, אנשי כוחות הביטחון וכן נשים בהיריון או אימהות ילדים קטנים, שגם לאחר שותפות הבעל בצורכי הבית, אינן יכולות להתפלל את התפילה במלואה.

להלן מובא הסבר לסדר העדיפויות בחובות היום ובתפילותיו, וכן הסבר לסימונים שבגוף המחזור.

מבחינה הלכתית החובה החשובה ביותר ביום הכיפורים היא הצום, ועל כן מוטב לוותר על כל התפילות ובלבד שיהיה אפשר לצום (דיון מפורט בחמשת העינויים בפרק "עיצומו של יום הכיפורים"). על האיש לסייע לאשתו כדי שגם היא תוכל לצום. אם הטיפול בילדים עשוי להביא את האישה להיאלץ לשתות (ואפילו שתייה לשיעורין בלבד), על הבעל להישאר בביתו, להתפלל ביחידות ולסייע בטיפול בילדים, כדי שאשתו לא תצטרך לשתות. כך נראה בפשטות, שהרי חיוב הצום מדאורייתא זהה לנשים ולגברים. חיוב זה קודם בוודאי לחיוב התפילות, וכל שכן

לתפילה בציבור, וכן דעת הגרשו"א ('הליכות שלמה' מועדים ח"ב, ד, ארחות ההלכה, 24; ומעין זה כתבו בשם הרב נבנצאל – 'מקראי קודש' ט, הע' קמ).

רמות החיוב של הקטעים השונים

התפילה המצומצמת ביותר שיש לומר ביום הכיפורים, מורכבת מברכות התורה ומברכות השחר, פרשה ראשונה של שמע (נשים יכולות להסתפק בפסוק ראשון של קריאת שמע) ווידוי אחד.

עיקר הוידוי ליום הכיפורים, המופיע בתפילת העמידה של שחרית, פותח במילים "אלהינו ואלהי אבותינו, אנא תבוא לפניך תחינתנו" ועד "תיעבנו, תעינו, תעתענו". מעיקר הדין די מן התורה בוידוי אחד כזה (וטוב לאומרו מיד לאחר תפילת עמידה, ואם אין אפשרות יש לאומרו אף בנפרד), ואם אפשר, יש לומר וידויים נוספים במהלך יום הכיפורים, כיוון שעיקר התפילה המיוחדת ליום הכיפורים הוא הוידוי (חינוך, ססד; ועיינו רמב"ם ספר המצוות עג; הלכות תשובה פ"א ה"א). ונוהגים לומר עשרה וידויים כנגד עשר פעמים שהיה כוהן גדול מזכיר שם ה' ביום הכיפורים: חמישה וידויים בתפילות לחש, ארבעה בחזרות הש"ץ ואחד במנחה שלפני הצום. הוידוי שבסליחות בערבית הוא תוספת בלבד, כיוון שאין הוא מחובר לתפילת עמידה (משנ"ב תרכ, ב; 'שער הציון' שם, ג).

בגוף המחזור מסומן המשך סדר העדיפויות, אם יש אפשרות להתפלל יותר. בצבע צהוב מסומנות התפילות הבסיסיות שראוי לומר (אם הדבר אינו פוגע בצום עצמו, כמבואר):

- וידוי במנחה של ערב יום הכיפורים (עמ' 21; להרחבה עיינו בפרק "הוידוי במנחה של ערב יום הכיפורים").¹
- ברכות התורה וברכות השחר (עמ' 146 ועמ' 152)
- פסוק ראשון של קריאת שמע בשחרית (עמ' 203): אף שנשים פטורות מקריאת שמע, הפסוק הראשון של קריאת שמע הוא קבלת עול מלכות שמים וגם נשים חייבות בה, ובוודאי שמתאים הדבר ביותר ליום הכיפורים. גברים ישתדלו לומר את כל הפרשייה הראשונה, שהיא, להרבה דעות, מן התורה (ואם יכולים, יאמרו את שתי הפרשיות הראשונות או אף את הפרשייה השלישית).
- תפילת עמידה של שחרית (עמ' 208): נוסף לחיוב הרגיל של נשים בתפילת שחרית (על פי רוב הפוסקים), הרי שיש כאן גם הזכרת עיקר יום הכיפורים וגם וידוי.

1. אמנם למעשה נשים לא נהגו להתוודות בערב יום הכיפורים. ייתכן שהמנהג מסתמך על כך שבעליהן מתוודים עבורן (עיינו 'כף החיים' תרו, ד, בשם ה"פה ללב); או שמא מאחר שהוידוי נספח למנחה ונשים רבות אינן נוהגות להתפלל מנחה – לא נהגו לומר את הוידוי (כך שמעתי מהרב שלמה לוי). אף שיש בטעמים אלו כדי לקיים את המנהג וללמד עליו זכות, לכתילה ודאי טוב שאף הנשים תאמרנה את הוידוי, כפי שנראה בפשטות עיקר הדין.

רצוי לומר בתפילת לחש זו את הווידוי במלואו (גם "על חטא"), כדי שלפחות פעם אחת במהלך יום הכיפורים ייאמר וידוי מפורט. טוב להוסיף על הווידוי הכתוב גם חטאים אישיים, לפחות פעם אחת (עיינו גם בפרק "הווידוי").

בצבע חום מסומנות התפילות שראוי לאומרן כשיש יותר זמן:

- כל נדרי (עמ' 52)
- וידוי בתפילת ערבית (עמ' 71)
- "אבינו מלכנו" (עמ' 105): אין חובה, אבל זהו חלק עיקרי של הסליחות, ומטרתו של יום הכיפורים הנה סליחה וכפרה. אפשר לומר "אבינו מלכנו" גם ביחידות.
- קריאת שמע וברכותיה (עמ' 195): מברכת "יוצר אור" ועד לתפילת העמידה (חלק עיקרי בתפילה שבכל יום, ובו מקיימים את מצוות קריאת שמע).
- תפילת עמידה של מוסף (עמ' 327)²
- סדר עבודת כוהן גדול (עמ' 369), (עמ' 669): הפיוט "אתה כוננת" (או "אמיץ כח") והפיוט "מראה כהן"³
- טוב לומר את אחת הסליחות שלאחר מכן, למשל: "זכור רחמיך... סלח לנו יוצרנו" (עמ' 394), "שמע קולנו" (עמ' 403) או "אלהינו ואלהי אבותינו סלח לנו, מחל לנו, כפר לנו... ואתה הוא ושנותיך לא יתמו" (עמ' 404).
- פיוט "ונתנה תוקף" (עמ' 352): מבחינה הלכתית הפיוטים חשובים פחות, כל כך עד שלפי מנהג הגר"א, אין לאומרם כלל בחזרת הש"ץ, אלא רק אחריה מחשש להפסק. למרות זאת, בדרך כלל נוהגים לאומרם בחזרת הש"ץ. לפיוטים רבים יש השפעה עמוקה על המתפללים. ביום הכיפורים במיוחד יש משמעות רבה לכוננת המתפללים, ולכן טוב לומר פיוטים שמקריבים לתשובה. בגוף המחזור מסומן הפיוט "ונתנה תוקף", וכל אחד יוסיף את הפיוטים המשפיעים עליו או הקרובים ללבו.
- עמידה של תפילת מנחה (עמ' 438): לדעת רוב הפוסקים, נשים חייבות בתפילת שחרית ומנחה בכל יום (משנ"ב קו, ד). טוב להקפיד על כך לפחות ביום הכיפורים. בוודאי שכך ישתדלו הגברים, גם אם הם עוסקים ברפואה או בביטחון, שהרי הם חייבים בשלוש תפילות.
- עמידה של תפילת נעילה (עמ' 491)

2. תפילת מוסף ביום טוב, נחלקו הפוסקים אם נשים חייבות בה. מתברר שנשים חייבות בתפילת מוסף ביום הכיפורים, שכן יש בה בקשת רחמים (שו"ת התעוררות תשובה ח"ג, שצ: "תפילת מוספין דר"ה דרחמי נינהו - פשיטא דחייבין"). ונראה שהוא הדין בתפילת נעילה.

3. את סדר העבודה נהגו לומר עוד בתקופת המשנה, או ככל הנראה נהגו לקרוא את מסכת יומא שבמשנה (עיינו "שיבולי הלקט" שכ). נראה שכבר בזמן הבית היו אומרים את סדר העבודה, ובוודאי כדור שלאחר החורבן, שהרי אמירת סדר העבודה נחשבת עשייתו (עיינו רש"י, יומא לו ע"ב ד"ה ההוא דנחית; הקדמת האבודרום לסדר "אתה כוננת"). בתקופה מאוחרת יותר נקבעו לסדר העבודה נוסחים אשר חוברו בימי הגאונים. מסיבה זו דורג סדר העבודה כבעל חשיבות שנייה.

- הפסוקים שאחרי נעילה (עמ' 529): אין לפסוקים אלו חשיבות הלכתית רבה, אך יש להם השפעה רגשית מיוחדת.

בצבע ירוק מסומנות התפילות שאין לומר ביחידות:

- י"ג מידות: נוהגים שלא לומר מ"אל מלך". את שאר הסליחות וגם את "אבינו מלכנו" אפשר לומר גם ביחידות. יש המדלגים על כל הפיוטים שיש בהם אזכור לי"ג מידות (על פי הט"ז), אבל רוב הפוסקים מקלים.⁴
- קדיש, קדושה ו"ברכו" אומרים רק בציבור.
- "כל נדרי": ראוי לומר את תפילת "כל נדרי" גם ביחידות. עם זאת, יש לדלג על המשפט "מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים זה", ולומר רק "מיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא עלינו לטובה" (ועיינו בהרחבה בפרק "כל נדרי").
- חזרת הש"ץ: את חזרת הש"ץ אומר רק שליח ציבור ובמניין. עם זאת, את הפיוטים שבתפילה זו יכול כל יחיד לומר (לכן סומנה חזרת הש"ץ בירוק, והפיוטים נותרו בלי סימון).
- בירוק מסומנות גם התפילות שאין סיבה לומר אותן ביחידות (אך אין איסור הלכתי לומר אותן), כי מחמת עניינן הן שייכות לתפילת הציבור, לדוגמה, הפסוקים בהוצאת ספר תורה, או קטעים המיוחדים לשליח הציבור כהכנה לתפילתו.

מלבד החלוקה הכללית של התפילה לרמות חיוב שונות, נציג כעת סדר עדיפויות מפורט ביחס לתפילה עצמה (בכל יום וגם ביום הכיפורים), לאישה, לרופא, לחולה או לאיש כוחות הביטחון אשר זמנם קצר מאוד: יש לומר לפחות ברכות התורה (ש"ע מז, יד) וברכות השחר (משנ"ב ד, א; משנ"ב ע, ב).

אם יש יותר זמן, אך אין די זמן להתפלל את כל התפילה כסדרה, יש לדלג לפי הסדר הבא: בפסוקי דזמרה יש לומר רק "ברוך שאמר", "אשרי", "נשמת" ו"שתבח". אם יש פחות זמן, יש לדלג כליל על פסוקי דזמרה, ולומר מ"יוצר אור" ועד לאחר תפילת עמידה.

אם יש פחות זמן, יש לומר מברכת "אהבת עולם" ועד אחרי תפילת עמידה (שהרי ברכות קריאת שמע אינן מעכבות זו את זו – ש"ע ס, ג, ומשנ"ב שם, ו, ואם יכולים, ישלמו ברכת "יוצר אור" אחרי תפילת עמידה).

4. אמירת י"ג מידות ביחידות: יחיד אינו רשאי לומר י"ג מידות כי הן נחשבות "דבר שבקדושה". עיקר האיסור הוא לומר מ"ועבור ה' על פניו ויקרא: ה' ה'..." (אפשר לקרוא מילים אלה בטעמים, כקריאה בתורה, אך אין בהן המשמעות הרגילה של י"ג מידות). מעיקר הדין מותר לומר את ההקדמה "אל ארץ אפים" או "אל מלך" (משנ"ב תקסה, יג), אולם יש שנהגו לדלג גם עליה (כך דעת הט"ז שם, ה, ולפי דבריו יש לדלג כך גם בסליחות שמוזכרת בהן "ברית שלוש עשרה" וכדומה – עיינו 'באר היטב' תקסה, 1). בקשות שאומרים בארמית – נהגו שלא לומר ביחידות. לפי דברי הגמרא (מסכת סוטה לג ע"א), יחיד לא יתפלל בלשון ארמי, שאין מלאכי השרת יודעים לשון זו ואינם מסייעים בידו. זאת לעומת התפילה בציבור, שעולה באופן ישיר ואין צורך במלאכים להעבירה (עיינו משנ"ב תקפא, ד).

אם יש פחות זמן, יש לומר מ"שמע ישראל" ועד אחרי תפילת עמידה (ישנה עדיפות לברכת "אמת ויציב", כיוון שיש בה זכירת יציאת מצרים וסמיכת גאולה לתפילה).
אם יש פחות זמן: אישה תאמר פסוק ראשון של קריאת שמע ו"ברוך שם כבוד מלכותו" (כדי לקבל עול מלכות שמים – שו"ע ורמ"א ע, א; 'לבוש' ופמ"ג שם, 'אשל אברהם' א), ואילו איש יאמר פרשה ראשונה של קריאת שמע, ואחר כך יאמרו "אמת ויציב" עד אחרי תפילת עמידה (משנ"ב קן, ד).

אישה שיש לה פחות זמן, תאמר פסוק ראשון של קריאת שמע ותפילת עמידה וכדאי שתאמר לפני תפילת עמידה משפט המזכיר את יציאת מצרים (משנ"ב ע, ב; ישנה מחלוקת לעניין חיוב נשים בזכירת יציאת מצרים), כגון: "אמת ממצרים גאלתנו ה' אלהינו ומבית עבדים פדיתנו", וכן סיום של גאולה מ"צור ישראל" כדי לסמוך גאולה לתפילה, אך תחתום בלי שם ה', "ברוך גאל ישראל", ותתחיל מיד תפילת עמידה. ובשבת יש הסבורים שאין צורך לסמוך גאולה לתפילה, כי הפסוקים שמהם מוכיחים סמיכות גאולה לתפילה, עוסקים ביום צרה. ואף על פי שלכתחילה מחמירים, הרי שבשעת הצורך אפשר להקל (רמ"א קיא, א ומשנ"ב שם, ט).

מקרא מחזור:

צהוב: תפילות בסיסיות – ראוי להתאמץ ולאומן אם הדבר אינו פוגע באדם או בצום.
חום: תפילות נוספות מומלצות – אינן באותה רמת חשיבות כמו הבסיסיות, אך כשיש יותר זמן ראוי לאומן.
ירוק: תפילות שאין לאומן ביחידות.
שחור: יתר התפילות המצויות בכל מחזור, שהן בסדר עדיפות אחרון (ומובן שכאשר ישנה אפשרות, יש לומר גם אותן).

בגוף המחזור שולבו קטעי מחשבה משיבי נפש. עמם שולבו גם יחד קטעים עיוניים והנחיות הלכתיות קצרות. פרט לכך, כתבנו בהרחבה הסבר לעבודת כוהן גדול ביום הכיפורים, הכולל גם השוואה בין הפסוקים בתורה לדברים במשנה ולנוסח המחזור.

דברי תודה:

ברצוני להודות לכל העושים במלאכה: לר' דן נבון על מלאכת העריכה החשובה והיפה בעבודה מסורה ונעימה; לר' דובי ראש על ההשקעה המרובה במחזור בצד הטכני והרוחני, לאמיר הילדסהימר ולאחרון פרידמן על הסייע הרב בהגהת הקטעים ההלכתיים, לרב דוד פוקס על הגהת נוסח המחזור ועל ההקדמות היפות שכתב לחלק מקטעי התפילה, לרב יעקב פרנצוס על הערותיו החשובות, לאפרת גרוס עורכת הלשון שהוסיפה רבות בניסוח הבהיר והמדויק, לאסתר באר הגרפיקאית על ההשקעה העצומה בעימוד מחזור זה בסבלנות מרובה ובמאור פנים, ועל כולם לרפאל פרימן על ההדרכה, הליווי והיעוץ בכל עת ובכל שעה, ולמר מאיר מילר,

העומד בראש הוצאת קורן, על החזון ועל הנכונות להשקיע במחזור זה. ברכה מיוחדת לר' קהת רענן, מנכ"ל מרכז הלכה והוראה, שהוביל וניתב גם מחזור זה וגם את שאר ספריי, לדוד לביא ותהילה גודמן המסייעים כל העת בכל ענייני מרכז ההלכה, ולרבני מרכז ההלכה ולנשותיהם, שזוכה אני להיות במחיצתם, לעמול בתורה ולהתבשמ מנעימותה.

רושם מיוחד חרוט בי מתפילתו המרטיטה של מו"ר הרב יהודה עמיטל ז"ל ביום הכיפורים. זכיתי לשמוע את תפילתו עשרות שנים ולספוג את האווירה הקדושה בעת התפילה בישיבת הר עציון. בפיוט "וכל מאמינים" היה הרב אומר את המילה "לחש", בסוגר "וכל מאמינים שהוא עונה לחש", במלרע. כלומר, שאין הכוונה לתפילה בלחש, אלא לתפילה של מי שחש, עונה ל-חש. מי שחש רצון להתקרב לקב"ה ומתאמץ ומשתדל, הקב"ה עונה לו. יאריך ה' ימיו ושנותיו של מו"ר הרב אהרן ליכטנשטיין שליט"א שזכיתי לספוג ממנו תורה במשך עשרות שנים, הן כתלמיד הן כר"מ. תודה גם לשאר ראשי הישיבה, רבניה, מנהליה ותלמידיה.

תודות לידידי מרכז ההלכה: ידידי היקר, הרב זאב רייכמן שליט"א והרבנית חנה תחי', מגדל ואריאלה בולק הי"ו, רפאל ויפה בן ארויה הי"ו, הרבי וריבה גרטל הי"ו, מרדכי ושרה ויזן הי"ו, שמעון ואניטה ויינברג הי"ו, טוני ורותי טווייס הי"ו, יוסף חיים ומרגלית שרה ליוי הי"ו, דוד וקוקי פישל הי"ו, שאול ומרים קושיצקי הי"ו ודניאל וג'זיס שטראוס הי"ו.

תודות מיוחדות לחברי עמותת מרכז ההלכה: דוד וניקול בלסיאנו הי"ו, ג'יי ארי ואסתר ג'ייקובס הי"ו, אלי וג'סיקה גרטל הי"ו, רוני ושרה חדיד הי"ו, שמואל ואופירה מייקלסון הי"ו, גרשום וג'נין קטלירוף הי"ו ואלי ואפרת שור הי"ו. יוזמת המחזור היא הגברת אפרת שור הי"ו. לאור פנייתה לכתוב מחזור שיתאים גם לנשים המטופלות בילדים שאינן יכולות להתפלל תפילה מלאה גם לאחר סיועו של הבעל, הייתה מחשבה להוציא מחזור למטרה זו בלבד ולקרוא לו "מחזור אימהות". אולם בעקבות שאלות מאנשי כוחות הביטחון, מרופאים ומחולים, הוחלט להרחיב את קהל היעד ולהדגיש במחזור הדגשים גם לשעת הדחק. לאחר מכן הוחלט לייעד לכולם את המחזור. מחזור זה מוקדש לסבתא פעריל שור ע"ה.

תודה מיוחדת לאשתי שרון הי"ו, שבשותפותה אתי ובמסירותה הרבה, אנו זוכים לגדל משפחה נפלאה ולהיות מסורים לתורה ולחסד.

"מה אשיב לה' כל תגמלוהי עלי", ברוך ה' שזיכני להוציא ספרי הלכה וספרי קודש אחרים ובהם מחזור זה. "עד הגה עזרונו רחמיך ואל תטשנו ה' אלהינו לנצח".

יהי רצון שיתקבלו תפילותינו ברצון

יוסף צבי רימון
אלול ה'תשע"ב

יום תשובה

מטרתו של יום הכיפורים מפורשת בפסוקים בפרשת אהרי מות (ויקרא טז, כט-ל):

והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את-נפשתיכם וכל-מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר בתוכם. כיי-ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו.

התורה קובעת שיום הכיפורים מיועד לכפרה מן החטאים: "יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם". ממטרה זו נגזר אופיו של היום. הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ב ה"ז) מתאר את יום הכיפורים כ"קץ מחילה וסליחה לישראל", וכן כזמן תשובה: "יום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים, והוא קץ מחילה וסליחה לישראל. לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים".

מדוע הקב"ה סולח לנו? כיצד עלינו לנהוג כדי שישלח לנו? ייתכן שמתוך עיין בגדרי הסליחה נוכל להשיב לשאלות אלו.

כידוע, יש לשוב הן על עברות שבין אדם למקום הן על עברות שבין אדם לחברו. על עברות שבין אדם לחברו נפסק, ש"אין יום הכיפורים מכפר עד שיירצה את חברו" (שו"ע תרו, א). הלכך, אדם מחויב לדאוג לפייס את חבריו על חטאים שחטא להם, ויום הכיפורים לא יועיל לו לזה.

עוד ראוי להעיר, שפעמים רבות נוהגים לבקש סליחה בערב יום הכיפורים ממכרים ומבני משפחה, שכנגדם לא חטאנו באמת. אולם חשוב לדעת שעיקר העניין הוא לבקש סליחה ממי שיש לנו מריבה אתו או סכסוך של ממש.

האם אדם חייב לסלוח למי שמתנצל בפניו, כאשר ברור שהמתנצל מבקש סליחה מן השפה ולחוץ, ובסתר לבו אינו מתחרט כלל ועלול לחזור על מעשיו?

נראה שלא. כדי לעשות תשובה, לא די לו לאדם לבקש סליחה. עליו להתחרט על מעשיו ולקבל על עצמו שלא לעשותם שוב. כל עוד לא עשה כן, אין זו תשובה מלאה ואין חובה לסלוח לו. יסוד זה עולה מדברי הרמב"ם, ולפיהם גם במצוות שבין אדם לחברו צריך האדם לקבל על עצמו שלא לעשות דבר זה שוב לעולם: "וכן החובל בחברו והמזיק ממנו אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו אינו מתכפר עד שיתודה וישוב מלעשות כזה לעולם, שנאמר מכל חטאות האדם" (הלכות תשובה פ"א ה"א).

אין להסתפק בבקשת סליחה בפה. המתנצל נדרש להתחייב שלא לשוב לחטאו. גם בהמשך דבריו הרמב"ם כותב, שעל המתנצל לרצות את הנפגע עד שימחל לו (הלכות תשובה פ"ב ה"ט):

אין התשובה ולא יום הכיפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון

מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן, אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו. אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו.

הדרישה לחרטה אמיתית היא גם מצדו של הנפגע. וכך קובע הרמב"ם (הלכות חובל ומזיק פ"ה ה"י):

ואסור לנחבל להיות אכזרי ולא ימחול לו ואין זו דרך זרע ישראל אלא כיון שבקש ממנו החובל ונתחנן לו פעם ראשונה ושניה וידע שהוא שב מחטאו וניחם על רעתו ימחול לו, וכל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו.

מפורש, אם כך, שהנפגע צריך למחול רק אם הוא יודע שהמתנצל "שב מחטאו וניחם על רעתו". לעומת זאת, הרמב"ם קובע, שאל לו לנפגע להקשות את לבו, אלא "כל הממהר למחול הרי הוא משובח ורוח חכמים נוחה הימנו".

נראה שאפשר ללמוד מידה זו אף מהקב"ה. הספר "תומר דבורה" לרבי משה קורדוברו (חי במאה השש עשרה, בתקופתו של השו"ע) פותח בתיאור משל: בספר ההיכלות (פרק א) מופיע, שהקב"ה מכונה מלך עלוב (בהמשך נזכר כינוי זה בספרי קבלה וחסידות שונים). מה פירושו של כינוי זה?

רבי משה קורדוברו מסביר: הקב"ה יודע הכל – הוא מודע בדיוק למעשיו של כל אחד ואחד, ולפער שביניהם לבין הציווי שציווה אותנו. הקב"ה כל יכול – ביכולתו לפגוע בחוטאים מיד, כפי שעשה לירבעם ש"הושיט ידו... ותיבש" (מלכים א' יג, ד-ו). אם ינהג בעולם באופן זה, ייאלצו הכל לעשות את דברו. אומרים המלאכים לקב"ה: מדוע אינך פועל כנגד האנשים שפוגעים במלכותך? "ועל זה קוראים מלאכי השרת להקב"ה מלך עלוב". הקב"ה הוא אל מוחל וסולח. הקב"ה סבלן. הקב"ה אינו מקפיד עלינו, ולא זו בלבד אלא שהוא ממשין לעשות אתנו חסד. כולנו רוצים שהקב"ה יסלח לנו. לשם כך עלינו לאמץ את מידותיו של הקב"ה, לא להקפיד על כבודו ולדעת לסלוח.

פעם באה לביתי בערב ראש השנה אישה מבוגרת כבת שמונים לשם התרת נדרים. תחילה חששתי: מי יודע אם אוכל להתיר לה את נדרה? הסיפור שבפיה היה מוזעזע ממש. אחיה בן השמונים ושלוש הסביר לה לאחרונה, מדוע אינו מדבר אתה יותר מארבעים שנה: לפני שנים רבות במהלך ויכוח חריף האישה אמרה לאמם שכף רגלה לא תדרוך יותר בביתם. ארבעים שנה נצר האח את המשפט בלבו וסירב לדבר עם אחותו, ועכשיו לעת זקנה הוא מציע לה להתיר את נדרה ולהתפייס.

האישה שניצבה בפניי הצהירה שאינה זוכרת סיפור כזה, והוא גם לא סביר בעינייה, כי הייתה בקשר טוב עם אמה; ובכל זאת ביקשה לערוך התרת נדרים. מובן שהיה קל להתיר נדר זה. הנדר אינו רלוונטי ממילא: האם נפטרה שנים רבות קודם לכן, והבית כבר איננו קיים. לאחר שהתרנו את הנדר באופן סמלי, לא יכולתי להימלט מהמחשבה: איזו קפדנות! ארבעים שנים לא דיברו שני אחים! גם אם הסיפור נכון והמשפט נאמר – האם אי־אפשר לסלוח, אי־אפשר למחול?

מי שרוצה לזכות בסליחה, עליו לדבוק במידותיו של הקב"ה ולא להיות קפדן. בכל עת שקשה לנו ואנו במצוקה, אנו מתפללים ומבקשים רחמים. אולם בשעת שגרה נראה לנו כל הטוב שסביבנו מובן מאליו, כאילו אנו זכאים לטוב זה בדין. האם אנו אכן ראויים לשפע זה? מתברר שאיננו מושלמים, ולא מגיע לנו הכל. ובכל זאת הקב"ה אינו מקפיד עלינו, מאמין בנו ומעניק לנו הזדמנויות נוספות.

יהי רצון שהקב"ה יסיף שלא להקפיד עלינו, ויחתום את כולנו לשנה טובה ושמחה, שנה שבה ימלא הקב"ה את כל משאלות לבנו לטובה.

בקשת סליחה

כתב הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ב ה"ט, על פי המשנה, יומא ח, ט):

אין התשובה ולא יום הכיפורים מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום... אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל חבירו או גוזלו וכיוצא בהן אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו, אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו, אפילו לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו... עד שימחול לו, לא רצה חבירו למחול לו מביא לו שורה של שלשה בני אדם מריעיו ופוגעין (=ומפצירים) בו ומבקשין ממנו, לא נתרצה להן מביא לו שניה ושלישית לא רצה מניחו והולך לו, וזה שלא מחל הוא החוטא, ואם היה רבו הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו.

מדברי הרמב"ם עולה כי אם האדם לא הסכים להתפייס לאחר שלוש פעמים, אין הפוגע צריך לפייסו שוב (וכך גם בשו"ע תרו, א), אך מכל מקום ראוי הפוגע להמשיך ולהפציר (משנ"ב שם, ה).

יום הכיפורים הוא יום סליחה. היום שבו הקב"ה סלח לעם ישראל. גם אנו צריכים לדעת לבקש סליחה ולדעת גם לסלוח. הקב"ה מודד מידה כנגד מידה: אם אדם לא ביקש סליחה במצוות שבין אדם לחברו, נראה שאף מצוות שבין אדם למקום אינן מתקפרות לו (עיינו ב'פחד יצחק' הרב הוטנר, יום הכיפורים, ב – על פי ר' יונה בסוף 'שערי תשובה'), כי כיוון שאיננו טהור, אינו יכול לעמוד לפני ה'.

האם נכון לבקש סליחה כשחברו איננו יודע כלל מהחטא?

לעתים ישנו מצב שאדם פגע בחברו או דיבר עליו לשון הרע, אך האדם הנפגע איננו יודע מכך. אם האדם הפוגע יבקש מן הנפגע סליחה, ייתכן שיגרום לו צער גדול, שהרי בכך ייודע לנפגע שחברו דיבר עליו לשון הרע או פגע בו בדרך אחרת. האם במקרה כזה מוטב שלא לבקש סליחה כדי שלא לפגוע בו?

בדבר זה נחלקו גדולי הדורות. החפץ חיים (כלל ד, יב) כתב, שאם האנשים ששמעו את דבריו של הפוגע לא האמינו ללשון הרע שלו, הרי שאינו צריך לספר לאדם זה שדיבר עליו לשון הרע, אלא יתחרט בלבו, ויקבל על עצמו שלא לעשות זאת שוב.¹ אולם אם חטא לחברו וגינה אותו, כגון: שהאנשים ששמעו את דברי הפוגע האמינו ללשון הרע הזה, או באופן אחר: שנגרם לו נזק ברוחו, בגופו או בממונו, הרי שצריך לגלות לחברו ולבקש ממנו סליחה, אף שחברו ייפגע מכך יותר. רבי ישראל סלנטר (מובא במועדים וזמנים ח"א, נד; שו"ת אז נדברו ח"ז, סו) סבר שצריך לשקול היטב את הדברים, כי ייתכן שעד עתה חברו לא היה מצטער מכך כלל, וכעת, כשיבקש ממנו סליחה, הרי שיפגע בו יותר, ולכן מוטב שיעשה תשובה בלבד ויקבל על עצמו שלא לצער עוד את חברו.

בקשת מחילה ממת

שאלו אותי נערים, מה עליהם לעשות אם חטאו כלפי אדם אחד, והוא מת בטרם הספיקו לבקש ממנו סליחה. בשו"ע (תרו, ב) מובא, כי אם אדם חטא למישהו ואותו אדם מת – יביא עשרה אנשים לקברו ויאמר שחטא ומצטער; ובמשנ"ב (שם, טו) מבואר, שהאנשים שם יאמרו לו "מחול לך, מחול לך, מחול לך". ואם הפוגע נמצא רחוק מאוד ממקום הקבר, יכול לבקש משליח שיעשה זאת במקומו.

הוספתי לאותם נערים: עיקר בקשת הסליחה מן המת איננו רק על קברו. אמנם יש ללכת לקבר, אבל העיקר הוא לדאוג לתקן ביחס לאנשים אחרים את אותו עניין שבו פגעו באדם זה. למשל, אם העליבו אדם זה, הרי שידאגו לחזק ולשמח אנשים שקשה להם, ולא להעליב ולא לפגוע באנשים אחרים. ואם בעקבות חרטה על מה שעשו לו, יעשו זאת ויתכוונו לזכותו של המת, הרי שזהו תיקון גבוה למת עצמו אף יותר מבקשת סליחה על קברו, ויש לו נחת מכך. בקשת הסליחה איננה עוזרת למת, אבל מעשים טובים שעושים בזכותו מוסיפים לו זכויות בשמים, ואולי זהו מעט מן המעט שאפשר לעשות כדי לכפר על החטא.

1. עיינו ברמב"ם, הלכות תשובה פ"ב ה"ט; הלכות חובל ומזיק פ"ה ה"ט, שם מובא כי המזיק לרכוש, די לו בהשבת הרכוש, ואילו המזיק לגוף – צריך גם בקשת סליחה לאחר התשלומים. והטעם: כשתיקן את הנזק לגמרי, שוב אינו צריך בקשת סליחה. ולענייננו, נזק שנגרם בדיבור לשון הרע – קשה לתקן ביחס לאחרים, אבל אם לא האמינו לו, ממילא הדבר קל יותר, כי מראש לא נגרם נזק.

ערב יום הכיפורים

אכילה בערב יום הכיפורים

"שבת שבתון הוא לכם ועניתם את נפשתיכם, בתשעה לחדש בערב, מערב עד ערב תשבתו שבתכם" (ויקרא כג, לב). התורה מתייחסת לזמן התענית ביום הכיפורים בכפילות: מצד אחד, נאמר בפירוש שיש להתענות "בעשור לחדש הזה". ומצד אחר, היות שהתורה קובעת שהצום הוא גם בתשעה לחדש (ט' בתשרי), לכאורה יש לצום יומיים: גם בתשעה וגם בעשרה בתשרי. אולם התורה קובעת גם שהצום הוא "מערב עד ערב" – יממה אחת בלבד (עשרים וארבע שעות). אם כן מדוע התייחסה התורה לתשעה בחדש?

חז"ל מסבירים, שיש לאכול ביום התשיעי ולהתענות בעשירי: "כל האוכל ושותה בתשיעי – מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי" (ברכות ח ע"ב).

מסיבה זו נהוג להרבות באכילה בתשעה בתשרי. הטור ביאר, שהקב"ה באהבתו אותנו רצה שנאכל בתשיעי כדי לתת בנו כוח לצום: "והוא מאהבת הקב"ה את ישראל שלא צוה להתענות אלא יום אחד בשנה ולטובתם לכפר עוונותיהם וציום שיאכלו וישתו תחלה כדי שיוכלו להתענות ושלא להזיק להם העינוי" (טור תרד).

ייתכן שהסיבה שבגללה נצטוונו על האכילה בתשעה בחדש היא, שיום זה הוא יום טוב (עיינו בתלמידי ר' יונה, ברכות ח ע"ב. אפשר להבחין בדבריהם בשלושה טעמים לאכילה: הכנה בריאותית לצום, שמחה על מחילת העוונות ושמחת יום טוב; עיינו עוד ברמב"ם, הלכות נדרים פ"ג ה"ט, וב'כסף משנה' שם). היות שמדובר ביום טוב, יש לכבד את היום ולאכול. מעניין לציין, כי לדעת ר' יונה ישנן שתי דרכים הפוכות בעבודת ה' הבאות לידי ביטוי בימים סמוכים: האחת באמצעות אכילה (בתשעה בחדש), והשנייה באמצעות צום (בעשרה בו). נוסף על כך, נחלקו הפוסקים אם חיוב האכילה מתחיל כבר מליל תשיעי (של"ה – מובא במג"א תרד, א) או רק מן היום (ביאור הגר"א, שם).

דיני התרת נדרים

עוונם של מי שמפריים את נדרם הוא גדול מאוד, ועל כן יש להיזהר מאוד בנדרים. ככלל, ראוי שלא לנדור נדרים בגלל חומרתם והקושי הקיים בהתרתם. מלבד זאת, בקבלת איסורים נוספים על הכתוב בתורה יש אמירה בעייתית: דיניה של התורה אינם מספיקים לאדם והוא חושב שעליו לחדש מצוות ואיסורים משלו.

בעיה נוספת שיש בנדרים היא התנתקות מן הכלל. המצוות מחברות את עם ישראל כולו אל הקב"ה, ולכן המצוות שייכות עקרונית לכל ישראל (מלבד קבוצות שיש להן שייכות ספציפית למצוות מסוימות – למשל, הכהנים). כאשר אדם נודר ואוסר על עצמו דבר חדש, הרי שהוא מוציא את עצמו מן הכלל: לו אסור דבר שלכל ישראל מותר.

מהגמרא במסכת נדרים (טו ע"א) משמע, שאם אדם נהג מנהג קבוע, אף מבלי שנדר במפורש להמשיך לקיימו, הרי שהוא נחשב נדר. בשו"ע (יו"ד ריד, א) נפסק, שאם הייתה דעתו לנהוג כך לעולם, צריך התרה אף על פעם אחת. וכן כתבו הפוסקים (עיינו בנושאי הכלים, שם), שאם נהג מנהג מסוים שלוש פעמים – הדבר נחשב לנדר.

השו"ע (שם) מוסיף, שאם סבר בטעות שחובה לנהוג בדרך מסוימת, ואחר כך גילה שאין הלכה כזו, אין הדבר נחשב נדר: "אבל הנהוגים איסור בדברים המותרים מחמת שסוברים שהם אסורים, לא הוי כאילו קבלום בנדר".

מכאן נובע שכאשר אדם אינו מתכוון לקבל על עצמו חובה חדשה, אין המנהג נחשב לנדר. אם כן, אדם יכול גם לקבוע, שהמנהג החדש שהוא נוהג לא יחייב אותו. אכן, השו"ע מציע לומר "על מנת שיהיה בלי נדר", לפני שנוהגים מנהג כלשהו: "לפיכך הרוצה לנהוג בקצת דברים המותרים, לסייג ופרישות, יאמר בתחלת הנהגתו שאינו מקבל עליו כן בנדר, וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההוא או בפעמים שירצה, ולא לעולם" (שו"ע שם).

שני סוגים של התרת נדרים:

א. פתח: אפשר להתיר נדר אם חכם מוצא נתון שאילו היה יודע לאדם הנודר מראש, לא היה נודר, וממילא הנדר נעשה כנדרי טעות. למשל (על בסיס הסוגיה בנדרים כה-כו), אדם שערך סעודה ולפתע ראה אנשים מתקרבים. היות שחשש שהם רוצים להשתתף בסעודתו, אמר שהוא "מדיר אותם הנאה" (כלומר, נדר שאנשים אלה לא ייהנו ממנו). כשהתקרבו, ראה שגם אביו בין האנשים ואמר, "אילו הייתי יודע שאבא עמהם לא הייתי נודר" (על בסיס הסוגיה בנדרים כה-כו).

ב. חרטה: אפשר להתיר נדר כאשר נתון השתנה, ואילו היה קיים מראש האדם לא היה נודר (ברגע הנדר נתון זה לא היה קיים במציאות). שינוי הנתון מביא את האדם להתחרט. הוא אינו רוצה לעקור את הנדר מעיקרו, אלא לבטל אותו מכאן ולהבא.

הרמב"ם (הלכות שבועות פ"ו ה"א) כתב, שאחד ממאפייני החרטה הוא כאשר "נהפכה דעתו לדעת אחרת". כלומר, כשהאדם חושב אחרת ממה שחשב בעבר. במקרה כזה הרי שיוכל להתחרט על הנדר ולבטל אותו מכאן ולהבא (מדוע ניתן

להתחרט על דבר שהתחייבנו עליו? עיינו בעמוד הבא, "מדוע מתירים את הנדרים לפני ראש השנה?".

התרת נדרים בערב ראש השנה

הגמרא במסכת נדרים (כג ע"ב) אומרת:

הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור יהא בטל.

נחלקו הראשונים, אם אפשר להסתמך על תנאי מעין זה, ולא לייחס חשיבות לנדר שאדם נדר. אין ספק, שאם בשעה שאדם נודר הוא זוכר את התנאי ונודר בכל זאת – צריך התרת נדרים, כי כשנודר, מבטל במפורש את התנאי. אולם, אם בשעת הנדר אדם לא זכר את התנאי, ייתכן שאין צורך בהתרת נדרים. למעשה, פסק הרמ"א, שאין מסתמכים על פתרון זה אלא במקום של צורך גדול (רמ"א, י"ד ריא, א, ועיינו ש"ך שם, ג, שהג"ה זו שייכת לסעיף ב).

הגרש"ז אורבך מחדש ('מנחת שלמה' ח"א, צא, כ), שהצורך בהתרת נדרים למרות התנאי, קיים רק כאשר נדר בלשון נדר. אבל אם אמר שלא בלשון נדר, שיעשה משהו, או אם נהג מנהג כלשהו כמה פעמים – אינו צריך התרה, ומועיל לו התנאי שאמר בתחילת השנה.

הגרש"ז מקשה על עצמו מדברי השו"ע לעיל, מדוע יש צורך לומר על מנהג טוב 'בלי נדר' – הרי אנו עושים התרת נדרים בראש השנה, ובה תנאי לעתיד? על כך משיב הגרש"ז, שייכתן שבשעת קיום המנהג האדם נזכר בתנאו מראש השנה. אם הוא בוחר להמשיך במנהג בכל זאת, ייתכן שהוא מבטל את התנאי.

אולם מוסיף הגרש"ז, בימינו כאשר בנוסח התנאי שאומרים בראש השנה, מפורש שאנו מבטלים גם "מנהג של מצווה או איזו הנהגה טובה שנהגתי שלוש פעמים", הרי שגם אם אדם לא אמר "בלי נדר" – אין צורך בהתרת נדרים (ובמיוחד שאנו מוסרים מודעה שמבטלת כל קבלה בלב). כך כתב גם הרב זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (י"ד תסז), וכן כתוב גם בשו"ת יבי"א (ח"ב, או"ח ל). וצריך לבחון כל מקרה לגופו, שמא יש בו נדר בכל אופן (ומכל מקום יש לסמוך על דברי הגרש"ז לעיל, בוודאי בחריגה חד-פעמית).¹

בסיכומו של דבר גם כשיש היתר הלכתי, לא יפסיק מנהג טוב בלי סיבה, כיוון שעשוי לפגוע ביראת שמים.

1. ה'גדול מרבה' (י"ד, ריד) חידש, שאם אדם מעוניין להמשיך במנהגו אך רוצה להפסיק אותו באופן חד-פעמי (בשל חולי, קושי בעת שהות בצבא וכד'), אינו צריך התרת נדרים, כי בעת שאדם מקבל על עצמו נדר הוא עושה זאת בידיעה שלעתים יהיו חריגות. הפוסקים לא תמיד הסכימו להסתמך על כלל זה (עיינו, למשל, בשער הציון' תקפא, לג), אבל נוטים לצרפו להיתרים נוספים, למשל, כאשר לא הייתה לשון נדר אלא היה רק מנהג שלוש פעמים.

מדוע מתירים את הנדרים לפני ראש השנה?

השל"ה (על מסכת יומא בתחילתה) מבאר, ש"זריזין מקדימין למצוות" ולכן מקדימים להתיר נדרים לפני ראש השנה. עם זה אנו גם מוסרים מודעה על הנדרים שלהבא. מי שלא הספיק להתיר נדרים בערב ראש השנה, יתיר בעשרת ימי תשובה.

התרת נדרים לנשים

נשים צריכות התרה כמו גברים. אולם בדרך כלל הן אינן בבית הכנסת בערב ראש השנה ולכן אינן עושות התרה, אלא למעשה סומכות על "כל נדרי" (אך, כאמור, עדיף לעשות גם התרת נדרים).

פעמים רבות הנשים נמצאות בבית עם הילדים ואינן מגיעות לתפילת "כל נדרי". אם כן, רצוי שהאישה תמנה את בעלה שיתיר עבורה את נדריה כאשר הוא מתיר את שלו (ויודיע על כך ל"בית הדין", עיינו יבי"א ח"ב, או"ח ל; תשובות והנהגות ח"א, שלח; וח"ג, קס; ועוד; לעניין "כל נדרי" עיינו בפרק "דיני כל נדרי" עמ' 37).

דיני הווידוי

ברמב"ם ובפוסקים נוספים (חינוך, שסד; עיינו רמב"ם ספר המצוות עג; הלכות תשובה פ"א ה"א) נפסק, שמצווה מן התורה להתוודות ביום הכיפורים. בגמרא במסכת יומא (פו ע"ב) נחלקו מהו נוסח הווידוי. מר זוטרא אומר שעיקר הווידוי הוא "אבל אנחנו חטאנו" (ובזה יצא לכל השיטות). מר זוטרא מספר שפעם בר המדודי ישב לפני שמואל. לאחר שאמר שליח הציבור "אבל אנחנו חטאנו", קם שמואל ממקומו. הבין בר המדודי שזהו עיקר הווידוי לשיטתו. ואכן, מעיקר הדין די בכך. האם יש לפרט את החטאים? בגמרא במסכת יומא (פו ע"ב) ישנה מחלוקת בעניין זה:

וצריך לפרוט את החטא, שנאמר (שמות לב) אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זהב – דברי רבי יהודה בן בבא. רבי עקיבא אומר: אשרי נשוי פשע כסוי חטאה (תהלים לב). אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב – כדברי ינאי. דאמר רבי ינאי: אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, כסף וזהב שהרבית להם לישראל עד שאמרו די – גרם להם שיעשו אלהי זהב.

לדעת רבי יהודה בן בבא, צריך לפרט את החטא כשם שמשנה רבנו פירט בחטא העגל "ויעשו להם אלהי זהב". רבי עקיבא סבור שאין צריך לפרט החטא. התוספות (גיטין לה ע"ב ד"ה "ליחוש") ביארו את טעמו של רבי עקיבא והסבירו, שלדעתו אין לפרט את החטא כדי שלא ישמעוהו אחרים ויחשדוהו בעברות נוספות. נחלקו הראשונים בפסקי ההלכה: לדעת רבים מן הגאונים (מובאים ברי"ף ה"ע"ב בדפי הרי"ף, ברא"ש, יומא פ"ח יז ובמאירי, יומא פ"ו ע"ב) – אין צריך לפרט, כיוון שהלכה כרבי עקיבא כאשר הוא חולק על תנא אחר. אולם, לדעת הרמב"ם (הלכות

תשובה פ"ב ה"ג וה"ה) והסמ"ג (עשין טז), צריך לפרט את החטא. כיצד הם פסקו נגד רבי עקיבא? מבאר ה'לחם משנה', שאם יפרט בלחש אין חיסרון גם לשיטת רבי עקיבא, ולכן ראוי לצאת חובת ידי כולם.

בשו"ע (תרו, ב) נפסק כדעת הרי"ף והרא"ש, שאין צריך לפרט את החטאים: "אין צריך לפרט החטא; ואם רצה לפרט, הרשות בידו; ואם מתודה בלחש, נכון לפרט החטא".

לפי השו"ע, אפילו אמר רק "חטאתי" יצא ידי חובת הווידוי (משנ"ב ה). ועדיף לומר "חטאתי, עויתי, פשעתי" (חטא = שוגג; עוון = מזיד; פשע = מרד, עיינו שו"ע תרכא, ה; משנ"ב שם, יז). הוסיף השו"ע, שאם מתודה בלחש טוב לפרט את החטא. יש מהאחרונים שחלקו על השו"ע וסברו שחובה לפרט את החטא. הב"ח (תרו) טען, שיש להבין אחרת גם את הרי"ף והרא"ש, ושגם לדעתם יש לפרט את החטא (עיינו בביאור הגר"א שם, ועוד).

פירוט החטאים בוידוי

תוספות ישנים (יומא פו ע"ב) כותבים, שהנוסח של "על חטא שחטאנו" הוא הווידוי המפורט. אולם הרמ"א (תרו, ב) כותב: "ומה שאומרים על חטא בסדר א' ב' לא מקרי פורט, הואיל והכל אומרים בשוה אינו אלא כנוסח התפלה" (ד"ע).

כלומר, לדעת הרמ"א, כיוון שהורגלנו כבר לומר את נוסח "על חטא" כסדר התפילה וכולם אומרים אותו בשווה, הרי שאין הדבר נחשב פירוט. לכן, כיוון שטוב לפרט בלחש (ולשיטות מסוימות יש אף חובה כזו) רצוי לפרט פירוט אישי. לכן נוהגים בתוך "על חטא" להוסיף דברים אישיים בהתאם לעניין או כשנוזרים בדבר מה.

למסקנה: מעיקר הדין, כאשר אין אפשרות לומר וידוי ארוך, די לומר "חטאתי". טוב לומר את הנוסח "אלהינו ואלהי אבותינו תבוא לפניך תפילתנו" עד "תענינו תעתענו".

כאשר יש אפשרות להאריך, כדאי לומר גם את הנוסח "על חטא שחטאנו" ואף לפרט בו חטאים אישיים. אפשר לומר את הנוסח הארוך יותר פעם אחת ביום הכיפורים (כדי לצאת ידי חובת השיטות המחמירות), ובשאר הפעמים להסתפק בנוסח הקצר (ולעניין מספר הווידויים, עיינו לעיל בפתחה למחזור, עמ' כב). כמובן, אדם שיש בידו היכולת, צריך לומר את הווידוי המלא, כמנהג ישראל.

ליל יום הכיפורים

דיני הדלקת נרות וכניסת הצום

המשנה במסכת פסחים (ד, ד) מציינת שיש שנהגו להדליק נרות בערב יום הכיפורים ויש שלא נהגו. מכל מקום התפשט המנהג להדליק. מברכים על ההדלקה: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר של יום הכיפורים"¹. בהדלקה זו נוהגים להדליק ואחר כך לברך, כמו בערב שבת. והנוהגים בכל ערב שבת לברך ואחר כך להדליק, יעשו כן גם בערב יום הכיפורים. אם חל יום הכיפורים בשבת, מברכים "להדליק נר של שבת ויום הכיפורים" (רמ"א תרי, א). כמו כן, מדליקים נר נשמה לפני כניסת השבת כדי שיהיה אפשר להדליק ממנו נר להבדלה במוצאי שבת (על כך יורחב בהמשך המחזור, עמ' 556).

לאחר ההדלקה נוהגים שהאישה מברכת "שהחיינו". עיקר ברכת "שהחיינו" היא על עיצומו של יום ולא על ההדלקה. לכן אישה שבירכה "שהחיינו" בשעת ההדלקה, לא תברך "שהחיינו" שנית עם הקהל בבית הכנסת שכן יצאה כבר ידי חובתה, אלא תענה אמן בלבד ('שער הציון' תריט, ז).

ראוי לחלוץ את נעלי העור לפני ההדלקה, כיוון שמשעת אמירת "שהחיינו" חלה קדושת יום הכיפורים.² חולצים נעל ימין תחילה (הרב קוק, מובא בלוח א"), כיוון שהחליצה היא מצווה.

אם אישה רוצה לעשות דבר חול לאחר ההדלקה (כשיש צורך), כגון: לנסוע לבית הכנסת, עליה להתנות מראש בזמן ההדלקה שעדיין אינה מקבלת את קדושת היום. מסיבה זו גם לא תברך "שהחיינו" אלא רק עם הקהל בבית הכנסת, כי בברכת "שהחיינו" מקבלים את קדושת היום, ולא יועיל להתנות על כך.

הגברים מתעטפים בטלית לפני השקיעה. ואם מסתפק אם כבר הייתה שקיעה יכול לברך (משנ"ב תריט, ד), אך אחר כך לא יברך.

יש הנוהגים לומר וידוי קצר לאחר הסעודה וקודם צאת הכוכבים. על הווידוי לכלול לכל הפחות את הנוסח "אנא ה' חטאתי, עויתי, פשעתי" או תפילה זכה (עיינו משנ"ב תרו, א; ועיינו בפרק על הווידוי בדעת הרמב"ן, עמ' כד).

1. משנ"ב תרי, ז; ואם בירכו בטעות "להדליק נר של יום טוב", יצאו ידי חובה (שו"ת מהר"ם בריסק ח"ב, מד). ויש חלק מן הספרדים שאינם מברכים על ההדלקה ביום הכיפורים – עיינו 'כף החיים' תרי, יב.
2. משנ"ב תריט, ד; וכן כתבו בשם הגרש"א לעניין חליצת הנעליים – עיינו שש"כ מד, יד; ובמבוא להלכות שבת, פ"ג, הע' ח. בספר 'מטה אפרים' תרט, ה, התיר לאישה ללכת בנעליים לאחר ההדלקה, אך ייתכן שנאמר כשעדיין לא בירכה "שהחיינו".

עיצומו של יום הכיפורים

אומרת התורה בפרשת אמור (ויקרא כג, כז-כח): "אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפרים הוא מקרא קדש יהיה לכם ועניתם את נפשתיכם והקרבתם אִשָּׁה לה'. וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני ה' אלהיכם". מפסוקים אלו נלמד שביום הכיפורים אנו מצווים להתענות, ושנאסרה בו עשיית מלאכה, בדומה לשבת, ומלאכת אוכל נפש, המותרת בימים טובים אחרים. חז"ל במשנה (יומא ת, א) כתבו שישנם חמישה איסורים ביום הכיפורים: "יום הכיפורים אסור באכילה ובשתיה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה".

אכילה ושתיה: אף שכל חמשת העינויים שביום הכיפורים הם מן התורה, איסור אכילה ושתיה הוא העינוי החמור ביותר, והיחיד שעונשו של המפר אותו הוא כרת. מותר להריח בשמים ביום הכיפורים, ויש המהדרים לעשות זאת כדי להתחייב בברכה ולהשלים למאה ברכות.

רחצה: רחצה אסורה ביום הכיפורים. על כן בנטילת הידיים בבוקר נוטלים רק עד סוף קשרי האצבעות (ג' פעמים לסירוגין) ומברכים "על נטילת ידיים". גם לאחר שנפנה לנקיבו יש ליטול ידיים באופן זה. אולם, אם יש לכלוך על הגוף או על הידיים, מותר לרחוץ אותו במים. כוהנים נוטלים ידיים כרגיל עד הזרוע (משנ"ב תריג, ז), כי נטילת ידיים לכוהנים היא מעיקר הדין. אישה איננה טובלת ביום הכיפורים, אפילו אם זהו ליל טבילתה.

סיכה: אסור לסוך אפילו מקצת הגוף (תריד, א). סיכה היא מריחת שמנים שונים על הגוף כפי שהיו סכים בעבר. מאחר שסיכה תכליתה העונג שבה אף יותר מרחצה במים, נאסר לסוך אפילו לשם הסרת לכלוך (שם), זאת בניגוד לרחצה שהותרה לצורך זה. באיסור זה נכלל גם השימוש בדאודורנט או בשמים וכד'. לחולה שנפל למשכב או שנחלש כל גופו, אף שאין בו סכנה, מותר להשתמש באבקות ובמשחות (כשפותרים את איסור ממרח; עיינו בשו"ע תריד, א, ובנושאי הכלים שם). **נעליים:** עיקר האיסור הוא בנעילת נעלי עור (לכתחילה גם אם הן מצופות בעור בלבד; אם יש קושי אפשר להקל בנעליים כאלו, באין חשש למראית עין – עיינו שו"ע תריד, ב; שו"ת חלקת יעקב, או"ח ריז). נחלקו הפוסקים, אם מותר לצאת בנעליים נוחות שאינן מעור (משנ"ב שם, ה). מוטב שלא לנעול נעליים ממין רגיל שמשתמשים בהן כל השנה (עיינו גם ב'מועדים וזמנים' ח"ו, כח), אם כי יש סמך למקלים.

תשמיש המיטה (לנשואים): פרט לקיום יחסי אישות, נאסר לישון באותה מיטה. בנוסף על כך, נאסרה נגיעה (שו"ע תרטו, א), וכן יש לנהוג בשאר הרחקות כדין גידה (משנ"ב שם, א). דיני ההרחקות נוהגים גם ביום (משנ"ב שם, א, על פי מג"א שם,

א המביא את דברי המהרי"ל; בתשעה באב ביום, לעומת זאת, יש המקלים בשאר ההרחקות). אמנם, בעת צורך משמעותי מותר לגבר לסייע לאשתו ביום הכיפורים (ביום ולא בלילה) בהעברת דברים, אף אם הדבר כרוך בנגיעה (הט"ז, א התיר גם בלא צורך; ה'אליה רבה' ועוד פוסקים חלקו על הט"ז, אבל במקום צורך אפשר לסמוך עליו ולהקל, עיינו 'כף החיים' שם, ב).

תכשיטים: כתב המשנ"ב (תרי, טז), שהנשים לובשות בגדי שבת ויום טוב, אבל לא יקשטו עצמן בתכשיטים מפני אימת הדין. יש שכתבו ('מטה אפרים' תרט, יא, ו'אלף למטה' שם, ז; הגהות רעק"א תרי, ד), שאין ללבוש בגדי זהב ביום הכיפורים מפני חטא העגל, מן הטעם ש"אין קטיגור נעשה סניגור". בהגהות רעק"א (שם) כתב, שאין הדבר אמור ביחס לנשים, שהרי הן לא נתנו זהב לעגל, ויש שחלקו עליו.³

כיצד ינהג מי שאינו יכול לצום?

ראשית יש להעיר, שבכל מקרה של ספק אם אפשר לצום (מיניקה וכד'), ראוי להתייעץ ברב. אם הדבר אינו אפשרי וישנו ספק ממש, יש להימנע מלצום ולא להיכנס למצב העלול לסכן את חייו, אפילו אם אין הסכנה מידית אלא סכנה רחוקה. אסור לחולה להסתכן ולצום בניגוד להוראות הרופא. חולה הנוהג כך, נאמר עליו "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" (משנ"ב תריח, ה).

האם מותר להשתמש בתרופה המקלה על הצום (כגון: קלי צום) לפני יום הכיפורים? ודאי שמותר, אף על פי שהצום ייעשה קל יותר. ביום הכיפורים אין חובה להצטער. אנו שובתים ממאכל וממשקה, אך אין צורך להרגיש רע או להתקשות. מטרת הצום היא להימנע מעיסוק בצרכים חומריים באופן שיייע להתקדש כמלאכים. לכן גם אדם שעשוי להגיע לגדר חולה שאין בו סכנה, יכול לקחת כדורים אלו לפני הצום. אדם בריא שצם בקלות לא ייקח כדורים אלו, אלא ירגיש התענית באופן הרגיל (עיינו שו"ת מנחת שלמה ח"ב, מהדורת 'אוצרות שלמה', נח, כה). אם הצום מחליש אותו מאוד, וכשלוקח את הכדורים עדיין מרגיש את הצום, אך באופן שמסייע בידו להתפלל טוב יותר, יש להקל גם לבריא.

3. מכל מקום ייתכן שבימינו דיון זה אינו רלוונטי לתכשיטי זהב, אלא רק לבגדי לבן המחופים זהב. טעם הדבר: הגמרא אומרת שאין קטיגור נעשה סניגור. טעם זה הובא במקורו ביחס לכוהן גדול, הסניגור, שאסור לו ללבוש בגדי זהב, הקטיגור. אולם אנו איננו סניגורים, ומדוע אסור לנו ללבוש זהב? אדרבה, לכבוד היום היה מקום ללבוש זהב. ייתכן שהמנהג נובע מהעובדה שיש שלבשו ביום הכיפורים בגדי לבן שהם בבחינת מכפר, ולכן עליהם לא מתאים לשים זהב, כי אין סניגור נעשה קטיגור. לפי זה, אצל נשים, שאינן לובשות קיטל, עיקר הבעיה תהיה בתכשיט שיש בו לבן וזהב (עיינו שו"ת בצל החכמה ח"ו, ג). ועדיין אין הדבר ברור, וטוב להדר ולא ללבוש זהב, ובפרט שגם הלויים הקפידו שלא ללבוש זהב, אף שלא חטאו בעגל (עיינו רעק"א, א, שם).

כיצד לשתות בעת הצורך?

גם כאשר יש צורך לשתות מוטב לשתות פחות מכשיעור, היינו, פחות משיעור 'מלוא לוגמיו' בכל תשע דקות (משנ"ב תריח, כא, על פי החת"ם סופר). לפי הצורך, אפשר להקל במשך הזמן שבין שתייה לשתיה: אם יש צורך, אפשר לשתות אחת לשש דקות (ערוה"ש תריח, יד), או אחת לארבע דקות ('שיעורי תורה', עמ' רג-רד; שיטה זו מובאת גם ב'כף החיים' מג), ובשעת הדחק אחת לשתי דקות (השיטה המקלה ביותר שמביא בשו"ת חת"ם סופר ח"ו, כג).

כיצד למדוד 'מלוא לוגמיו'? שיעור זה הוא חצי ממלוא הפה, וממילא הוא משתנה מאדם לאדם. אפשר למדוד אותו בקלות: ממלאים את הפה מים ומרוקנים אותם לתוך כוס חד-פעמית. את כמות המים הזו מחלקים שווה בשווה בכוס חד-פעמית נוספת. הכמות שבכוס האחת היא שיעור 'מלוא לוגמיו'. לפני יום הכיפורים מסמנים קו בגובה פני המים על הכוס, ושותים כמות זו בכל פעם (עיינו בדברי הגרשו"א – 'נשמת אברהם' ח"א, תריב, ט).

כאשר אין עוד צורך בשתייה לשיעורין, יש להפסיק לשתות, כיוון שכל שתייה היא איסור בפני עצמו – גם אם שתו קודם (אין בשתייה שבירת צום המתירה שתייה לשיעורין בחופשיות).

מה מותר לשתות? האם להסתפק במים, או שאפשר לשתות מיץ ממותק? לדעת 'נפש חיה' (הרב מרגליות תריח, יז – על פי שו"ת הלכות קטנות ח"ב, רפב; וכן דעת ה'עמודי אור') מותר לשתות מים בלבד. אולם לדעת רוב הפוסקים, אפשר לשתות גם משקה ממותק (גרשו"א ב'נשמת אברהם' ח"ד, תריב, א; שו"ת 'בי"א ח"ב, לא; הרב אשר וייס במאמר בקובץ אורייתא). ייתכן שמוטב כך, מפני שיום הכיפורים הוא יום טוב, ואם כבר שותים מוטב ליהנות מכך. בנוסף על כך, ייתכן ששתיית משקה ממותק תסייע בהימנעות מאכילה ומשתייה מאוחר יותר. אמנם, לעתים דווקא מים טובים יותר לצום, וכל אחד ינהג לפי גופו.

כיצד לאכול בעת הצורך?

במידת האפשר, מוטב שגם מי שמתקשה לצום יסתפק בשתייה. כאשר יש צורך באכילה, מוטב לאכול פחות משיעור 'ככותבת הגסה' פעם בתשע דקות או פחות, כפי שכתבנו לשתייה. שיעור 'ככותבת הגסה' הוא כשלושים סמ"ק, בערך נִפְתָּחָה של קופסת גפרורים רגילה. מדובר במידת נפח ולא במידת משקל. בדרך כלל לעניין מידות נפח משערים את המאכל כמות שהוא מבלי למועכו. אולם לעניין יום הכיפורים, כתב הגרשו"א, שניתן למעוך את המאכל הנמדד (קובץ מבקשי תורה, טו-טז), ואם הוא קטן מנפחה של קופסת גפרורים – יכול החולה לאוכלו.

מותר לאכול ולשתות בסמיכות ואינו צריך להמתין ביניהם, אלא ההמתנה היא

בין שתייה לשתייה ובין מאכל למאכל (שו"ע תריב, ב; משנ"ב תריח, כא). ויש להיזהר בדברים שהם ספק אוכל ספק שתייה (למשל, פירות מרוסקים, דייסה, שמנת וכד' – עיינו 'מנחת שלמה' ח"א, כא, א; וח"ב מהדורת 'אוצרות שלמה' נת, כז), שלא לאכול או לשתות דבר נוסף באותן תשע דקות, כי ייתכן שדברים אלו הם אוכל וייתכן שהם שתייה.

מה לברך על אכילה ושתייה לשיעורין?

כאשר אוכלים או שותים לשיעורין, די בברכה ראשונה לפני האכילה הראשונה (אלא אם בין האכילות יש הפסקה ארוכה והיסח הדעת). אך אין לברך ברכה אחרונה על אכילה ושתייה לשיעורין.

האם אפשר להתקלח?

אם יש צורך במקלחת להתאוששות – אפשר להתקלח, ועדיף מלשתות או לאכול, שכן מקלחת הותרה אף לחולה שאין בו סכנה (רמ"א תריג, ט; ערוה"ש שם, ט).

תפילה או אכילה?

כתב בשו"ת חת"ם סופר (ח"ו, כג), שמוטב שלא ללכת לבית הכנסת אם הדבר יכול לגרום לשבירת הצום. עדיף לוותר על בית הכנסת בשביל פעם אחת של שתייה לשיעורין (הגרשו"א בשש"כ לט, הע' צד). לכן מוטב שהאדם ישכב כל יום הכיפורים ויתפלל בהתאם ליכולותיו אפילו במיטה, ולא יוותר על הצום. ואם צריך, יוותר על כל התפילות בשביל הצום, כיוון שהצום הוא דאורייתא וחומררתו כרת. ומכל מקום אמירה של וידוי וקטעי תפילה קצרים נוספים לא תפגע ביכולת לצום.

מעוברת או מיניקה – בדרך כלל אישה מעוברת או מיניקה צריכה לצום. אולם ישנם מקרים רבים שבהם לא תצום, או תשתה לשיעורין: מיניקה – כאשר יש חשש שהחלב ייגמר, ובפרט בחודשים הראשונים לאחר הלידה; מעוברת – בפרט בחודשים הראשונים, בגלל חשש להפלה, ובוודאי אם יש היסטוריה של הפלה (לעתים גם בחודשים מתקדמים כשיש חשש ללידה מוקדמת, למשל, בחודש השמיני⁴). לכן על נשים אלה להיוועץ במורה הלכה ולקבל הנחיות מתאימות, ולא להחמיר או להקל בלי בירור מעמיק. אם יש ספק ואין אפשרות לשאול רב, יש להקל ולשתות לפחות לשיעורין.

נטילת תרופות ביום הכיפורים

חולה שאין בו סכנה, הנוטל גלולות וצריך להמשיך ולקחתן גם ביום הכיפורים, רשאי

4. בחודש התשיעי בהיריון רגיל לא אמורה להיות בעיה רפואית לצום. אמנם, אם צמה והחלו צירים, תתחיל לשתות לשיעורין, ואם הצירים נמשכים תשתה כרגיל, כיוון שעבור לידה צריכה את מרב הכוחות, ועל כן נחשבת לחולה שיש בה סכנה.

לא

לקחתן בלא מים. אם זקוק למים כדי לבלען ייקח מעט מים, אך יפגום תחילה את המים באופן שאנשים לא היו שותים אותם (בעזרת דבר מר, למשל, במעט מלח), וישתה את התרופה (גרשו"א ב'נשמת אברהם' ח"ה, או"ח תריב, ב; ובשש"כ לט, ח).
ואם לגלולה יש טעם טוב, יש לעטוף אותה בנייר דק ולבולעה עטופה (שם).

ערב יום הכיפורים

7 סדר כפרות

9 התרת נדרים

11 תפילת מנחה לערב יום הכיפורים

31 הדלקת נרות

32 ברכת הבנים

33 עטיפת טלית

מקרא לשעת הדחק

צהוב: תפילות כסיסיות

חום: תפילות נוספות מומלצות

שחור: סדר התפילה המלא

ירוק: תפילות שאין לאומרן ביחידות

הווידי

יודוי במנחה בערב יום הכיפורים

הגמרא במסכת יומא (פז ע"ב) אומרת, שמצוות וידוי מתחילה בערב יום הכיפורים עם חשכה, אבל אמרו חכמים שיתוודה קודם שיאכל וישתה שמא ישתכר בסעודה ולא יוכל להתוודות.

מכאן עולה שתחילת הזמן לאמירת הווידי היא רק בתפילת ערבית של ליל יום הכיפורים. כך אכן פסקו רוב הראשונים. אולם לדעת הרמב"ן (בחדושי במסכת יומא, שם), יש חובת וידוי מהתורה סמוך לכניסת יום הכיפורים, בזמן שבו לאחר הווידי לא תהא בידו אפשרות לחטוא, ונמצא שנכנס ליום הכיפורים נקי מעוונות. הרמב"ן מבאר, שכוננת הגמרא באומרה, שמצוות וידוי ב"ערב יום הכיפורים עם חשכה", היא לזמן שהוא סמוך לחשכה. ומלבד זאת יש להתוודות מוקדם יותר, לפני הסעודה המפסקת.

מעיקר הדין אנו פוסקים כרוב הראשונים. אולם כתבו אחרונים, שטוב להתוודות (אפילו בקצרה) לאחר הסעודה קודם צאת הכוכבים, וזהו אחד מן הטעמים לאמירת תפילה זכה (עיינו משנ"ב תרו, א).

מכל מקום מדרבנן יש לומר את הווידי בתפילת מנחה שלפני יום הכיפורים, ולכן הוא מסומן בחום (אם כי נשים רבות לא נהגו להתוודות בערב יום הכיפורים, כפי שהתבאר לעיל, בהערה שם, אך לכתחילה טוב לנהוג כפשטות עיקר הדין).

משמעות הווידי

"איש או אישה כי יעשו מכל חטאת האדם... והתודו את חטאתם אשר עשו" (במדבר ה, ו-ז). מצוות וידוי נאמרה בכל השנה כולה: כאשר אדם עובר עברה (בין "עשה" ובין "לא תעשה"), מצווה עליו לעשות תשובה ולהתוודות.

כוהן גדול, מצווה עליו להתוודות ביום הכיפורים שלושה וידיים. רבותינו (גאונים – בה"ג, הלכות יוה"כ, ועוד; ובעקבותיהם, הרמב"ם, הלכות תשובה פ"ב ה"ז) למדו, שגם כל אדם מישראל חייב להתוודות ביום הכיפורים,¹ וכך נוהג כל עם ישראל. למעשה, הווידי הוא חלק עיקרי בתפילות שלנו.

מהי משמעות הווידי? משמעותו הפשוטה של הווידי היא שעל האדם להכיר בחטאיו, וזה ראשית התיקון. לפי חלק מן הדעות, על האדם אף להגדיר מהם

1. ה'קריית ספר' (הלכות תשובה פ"ב) לומד זאת מכך שיום הכיפורים הוא יום תשובה, ואין תשובה בלא וידוי (וכן בחינוך, סדס). בעל ה"ראים" (רס"ג) מבאר, שהווידי של כל אדם הוא תולדה של הווידי של הכהן הגדול (ועיינו עוד ביומא פז ע"ב).

חטאיו (מחלוקת ביומא פו ע"ב, אם צריך לפרט את החטא). הווידוי, הנאמר בפה (לפי רוב הדעות, עיקר הווידוי בפה), עוזר לאדם להגדיר את מחשבות לבו. הווידוי עוזר להוציא את הדברים מהלב כדי שיהיה קל יותר לתקנם.

הווידוי רצוי כל השנה, ובמיוחד ביום הכיפורים, יום התשובה. ייתכן שמלבד הצורך המיוחד להתוודות ביום הכיפורים, יש גם יכולת מיוחדת ביום זה להתוודות בכנות. ביום הכיפורים האדם מתעלה ונותן לנפשו חירות. הנפש שואפת מטבעה לאמת וליושר, ולכן ביום זה אפשר להתוודות באמת יותר מכל השנה.

את השם 'וידוי' מוצאים במקום נוסף: וידוי מעשרות. בשנה הרביעית והשביעית למניין שנות השמיטה על החקלאי להתוודות על התרומות ועל המעשרות שהפריש ונתן. לכאורה, המילה 'וידוי' איננה מתאימה, הרי אין מדובר באדם שעשה דברים שלא כשורה.

בעל המנחת חינוך (תרו ד"ה ועלה בדעתי לומר) מחדש, שייתכן שאת הווידוי אומר רק מי שהשגה מעשרותיו ולא נתנם בזמנם, וכעת מתקן את המעוות. פרשנות זו מחודשת מאוד. בפשט התורה משמע שמדובר באדם שעשה כראוי – "כי תכלה לעשר... עשיתי ככל אשר צויתני". יתרה מכך, חז"ל במסכת סוטה (לב ע"ב) מכנים את וידוי המעשרות "שבחו של אדם".

בעל 'ספר החינוך' (תרו) מבאר, שכיוון שהדיבור הוא דבר משמעותי, ה' רצה "שנעיד על עצמנו בפניו בבית הקדוש שלא שקרנו בהם ולא עכבנו דבר מהם, וכל כך כדי שניזהר מאוד בעניין". כלומר, ההצהרה העתידית שימסור את המעשרות, גורמת לאדם לקיים את המצווה בכובד ראש.

הרב קוק ('עין אי"ה' ברכות ח"ב, עמ' 504) מסביר הסבר נפלא: "נתנה לנו התורה דרך להערה שצריך האדם שישמח גם כן לפעמים בביטוי שפתיים על המעשה הטוב אשר עשה". דהיינו, כשם שאדם מתוודה על חטאיו, כך צריך לעתים להתוודות לפני ה' על מעשיו הטובים, לשמוח בעצמו ובדברים הטובים שעשה.

לדברי הרב קוק, הווידוי משמש מטרה כפולה: מצד אחד, האדם צריך להתוודות לפני ה' על כל חטאיו. מצד אחר, האדם זוכה לעתים להתוודות לפני ה' גם על הדברים הטובים שעשה. כיצד משתלבות שתי פעולות הופכיות אלו באותה המילה? לעתים יצר הרע מסית את האדם לחשוב שהוא רע מיסודו, ושאינו לו סיכוי לתקן את חטאיו. חסידים אומרים שלעתים המטרה של יצר הרע איננה החטא עצמו, אלא תחושות חוסר היכולת, הייאוש והירידה הרוחנית שנגרמות מהחטא.

באמירת הווידוי אנו מתנגדים למחשבה זו מכל וכל. אנו מתוודים על חטאינו, אך בעצם הווידוי אנו יודעים שהכוחות שגרמו לחטא אינם רעים בבסיסם, ואותם כוחות יכולים להוביל אותנו לתשובה. החטא אינו מייאש אותנו אלא להפך, הוא גורם

לנו להבין שיש בנו כוחות להתגבר עליו. חטאינו ומעשינו הטובים נכללים באותה המילה: וידוי.

לווידוי יש גם משמעות שלישית. הרב קוק ('עין אי"ה' ברכות ח"ב, עמ' 352) אומר שהודאה היא מלשון וידוי. ואפשר לומר גם הפוך: וידוי הוא מלשון הודאה. האדם מודה על חטאיו, ואומר תודה והודאה לקב"ה שנתן לו את היכולת להכיר בחטאיו ולהתוודות עליהם; תודה לקב"ה שנתן לו כוחות לתקן; תודה על המעשים הטובים שעוד יעשה, ושעליהם הוא עתיד להודות ולהתוודות לפני הקב"ה. נחפש את חטאינו ואת עוונותינו, נבכה עליהם בלב שבור ונבין כי הקב"ה רוצה בתשובה ונותן לנו כוחות לתשובה. בוידוי נראה גם את הפתח לתיקון, ועצם הווידוי יהיה גם תחילת התיקון.

ישמיענו סְלִחָתִי יושב בסתר עליון
 בימין ישע להִנְשֵׁע עִם עֲנִי ואביון
 בשׁוֹעֲנֵנו אליך נוראות בצדק תעננו
 ה' הִיָּה עֹזֵר לָנוּ.

סדר כפרות

בערב יום הכיפורים רבים נוהגים לקיים סדר כפרות.

יש הלוקחים תרנגול לזכר ותרנגולת לנקבה,
ויש הנוהגים לקיים את סדר הכפרות במעות ולתתם לצדקה.

אומרים:

תהלים קז

בְּנֵי אָדָם יִשְׁבִּי חֶשֶׁךְ וְצִלְמוֹת, אֲסִירֵי עֵינַי וּבְרוּלִי;
 יוֹצִיאֵם מִחֶשֶׁךְ וְצִלְמוֹת, וּמִסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק;
 אֲוִלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם, וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנוּ;
 כָּל־אֶכֶל תִּתְעַב נַפְשָׁם, וַיִּגְעֻוּ עַד־שַׁעֲרֵי מוֹת;
 וַיִּזְעֻקוּ אֶל־יְהוָה בַּצָּר לָהֶם, מִמַּצְקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם;
 יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפְּאֵם, וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם;
 יוֹדוּ לַיהוָה חֶסְדּוֹ, וְנִפְלְאוֹתָיו לְבְנֵי אָדָם;
 אִם־יֵשׁ עָלָיו מַלְאָךְ מְלִיץ אַחַד מִנֵּי־אֱלֹהִים, לְהַגִּיד לְאָדָם יִשְׂרוּ;
 וַיִּחַנְנוּ, וַיֹּאמֶר פִּדְעָהּ מִרְדַּת שַׁחַת, מִצַּאֲתַי כֹּפֵר;

איוב לג

דיני כפרות

יש שנהגו בערב יום הכיפורים (מעלות השחר, עיינו משנ"ב תרה, ב) לערוך 'כפרות'. על פי המנהג המקורי, לוקחים תרנגול זכר לאיש ותרנגולת לאישה, מסובבים מעל הראש ואומרים את הנוסח: "זו כפרתי... זה התרנגול ילך למיתה, ואני אכנס ואלך לחיים טובים ארוכים ולשלום". בהמשך שוחטים את התרנגול או את התרנגולת ונותנים את בשרם לעניים.

נחלקו הפוסקים כיצד להתייחס למנהג הכפרות. יש שראו בו מנהג גרוע שיש לבטלו (שו"ע תרה, א), ויש שראו בו מנהג טוב (רמ"א, שם). למעשה, מרבית הציבור נוהג במנהג זה באופנים שונים (ובכלל זה הספרדים, בעיקר בעקבות האר"י, שהקפיד על כך מאוד). רבים נוהגים לערוך את הכפרות על כסף ולא על תרנגול, ולתת את הכסף לצדקה. לוקחים מטבע לכל אחד מבני המשפחה, כל בן משפחה מסובב את המטבע מעל לראשו ואומר את נוסח הכפרות. לקטנים שאינם יכולים לסובב ולומר בעצמם, יכול מבוגר לסובב את המטבע ולומר את הנוסח, ומוטב שיעשה כפרות תחילה לעצמו (סידור של"ה). לאישה מעוברת לוקחים שני מטבעות או שני תרנגולים, ויש הלוקחים תרנגול ותרנגולת, או שתי תרנגולות (אחת לאישה ואחת שמא הוולד נקבה) ותרנגול (שמא הוולד זכר – משנ"ב שם, ג).

מסובב את התרנגול סביב ראשו ואומר:

זֶה חֲלִיפָתִי, זֶה תְּמוּרָתִי, זֶה כַּפָּרְתִי.
 זֶה הַתְּרַנְגוּל יֵלֵךְ לְמִיתָה
 וְאֲנִי אֵלֶיךָ וְאֶכְנֶס לְחַיִּים טוֹבִים אַרְבָּים וּלְשָׁלוֹם.

מסובבת את התרנגולת סביב ראשה ואומרת:

זֹאת חֲלִיפָתִי, זֹאת תְּמוּרָתִי, זֹאת כַּפָּרְתִי.
 זֹאת הַתְּרַנְגֻּלַת תֵּלַךְ לְמִיתָה
 וְאֲנִי אֵלֶיךָ וְאֶכְנֶס לְחַיִּים טוֹבִים אַרְבָּים וּלְשָׁלוֹם.

הנוהגים לקיים את סדר הכפרות במענות ולתתם לצדקה (יחיי אדם' קמ"ד, ד),
 מסובבים את הכסף סביב הראש ואומרים:

אֵלֹהֵי חֲלִיפָתִי, אֵלֹהֵי תְּמוּרָתִי, אֵלֹהֵי כַּפָּרְתִי.
 אֵלֹהֵי הַמַּעֲוֹת יֵלְכוּ לְצַדָּקָה
 וְאֲנִי אֵלֶיךָ וְאֶכְנֶס לְחַיִּים טוֹבִים אַרְבָּים וּלְשָׁלוֹם.

התרת נדרים

נוהגים להתיר נדרים בערב ראש השנה. מי שלא עלה בידו, יתיר בערב יום הכיפורים. המבקש התרה עומד לפני שלושה אנשים ואומר "שמעו נא רבותי (יש המשמיטים את המופיע בסוגריים).

נשים יאמרו תפילה זו בלשון נקבה.

שְׁמַעוּ נָא רַבּוֹתַי (דְּיָנִים מְמַחִים), כָּל נָדָר או שְׁבוּעָה או אֶסֶר או קוֹנֵם או חָרָם שֶׁנִּדְרַתִּי או נִשְׁבַּעְתִּי בְּהַקִּיץ או בְּחֵלוֹם, או נִשְׁבַּעְתִּי בְּשִׁמּוֹת הַקְּדוּשִׁים שְׂאִינִם נִמְחָקִים וּבְשֵׁם הוֹי"ה בְּרוּךְ הוּא, וְכָל מִינֵי נִזְיוֹת שֶׁקִּבַּלְתִּי עָלַי (וְאֶפְלוּ נִזְיוֹת שֶׁמְשׁוֹן), וְכָל שׁוֹם אֶסוּר וְאֶפְלוּ אֶסוּר הַנֶּאֱדָה שְׂאֶסְרַתִּי עָלַי או עַל אֲחֵרִים בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁל אֶסוּר בֵּין בְּלִשׁוֹן אֶסוּר או חָרָם או קוֹנֵם, וְכָל שׁוֹם קִבְּלָה אֶפְלוּ שֶׁל מִצְוֵה שֶׁקִּבַּלְתִּי עָלַי בֵּין בְּלִשׁוֹן נָדָר בֵּין בְּלִשׁוֹן נְדָבָה בֵּין בְּלִשׁוֹן שְׁבוּעָה בֵּין בְּלִשׁוֹן נִזְיוֹת בֵּין בְּכָל לְשׁוֹן, וְגַם הִנְעֵשֶׂה בְּתַקִּיעַת כַּף. בֵּין כָּל נָדָר וּבֵין כָּל נְדָבָה וּבֵין שׁוֹם מִנְהַג שֶׁל מִצְוֵה שְׁנֵהֲגַתִּי אֶת עֲצָמִי, וְכָל מוֹצֵא שְׁפָתַי שֶׁיֵּצֵא מִפִּי או שֶׁנִּדְרַתִּי וּגְמַרְתִּי בְּלִבִּי לַעֲשׂוֹת שׁוֹם מִצְוֵה מֵהַמְּצוּת או אִיזוּ הַנִּהְגָּה טוֹבָה או אִיזוּ דָבָר טוֹב שְׁנֵהֲגַתִּי שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְלֹא הִתְנַתִּי שֶׁיֵּהָא בְּלִי נָדָר. הֵן דָּבָר שֶׁעָשִׂיתִי, הֵן עַל עֲצָמֵי הֵן עַל אֲחֵרִים, הֵן אוֹתֵן הַיְדוּעִים לִי הֵן אוֹתֵן שֶׁכָּבֵר שֶׁכַּחֲתִּי. בְּכָל־הוֹן אֶתְחַרְטֵנָּה בְּהוֹן מַעְקָרָא, וְשׁוֹאֵל וּמִבְקָשׁ אֲנִי מִמַּעַלְתְּכֶם הַתְּרָה עֲלֵיהֶם, כִּי יֵרְאֵתִי פֶן אֶכְשֵׁל וּנְלַבְדַּתִּי, חָס וְשָׁלוֹם, בַּעֲוֹן נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת וּנִזְיוֹת וְחַרְמוֹת וְאֶסוּרִין וְקוֹנָמוֹת וְהַסְכָּמוֹת. וְאִין אֲנִי תוֹהָא, חָס וְשָׁלוֹם, עַל קִיּוֹם הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים הֵהִם שֶׁעָשִׂיתִי, רַק אֲנִי מִתְחַרְט עַל קִבְּלַת הָעֲנָנִים בְּלִשׁוֹן נָדָר או שְׁבוּעָה או נִזְיוֹת או אֶסוּר או חָרָם או קוֹנֵם או הַסְכָּמָה או קִבְּלָה בְּלֵב, וּמִתְחַרְט אֲנִי עַל זֶה שֶׁלֹּא אֶמְרַתִּי הִנְנִי עוֹשֶׂה דָבָר זֶה בְּלִי נָדָר וּשְׁבוּעָה וּנִזְיוֹת וְחָרָם וְאֶסוּר וְקוֹנֵם וְקִבְּלָה בְּלֵב.

לְכֵן אֲנִי שׁוֹאֵל הַתְּרָה בְּכָל־הוֹן.

אֲנִי מִתְחַרְט עַל כָּל הַנּוֹפֵר, בֵּין אִם הָיוּ הַמַּעֲשִׂים מְדַבְּרִים הַנּוֹגְעִים בְּמִמּוֹן, בֵּין מֵהַדְּבָרִים הַנּוֹגְעִים בְּגוּף, בֵּין מֵהַדְּבָרִים הַנּוֹגְעִים אֶל הַנְּשֻׁמָּה.

בְּכִלְהוֹן אֲנִי מִתְחַרֵּט עַל לְשׁוֹן נֶדֶר וּשְׁבוּעָה וּנְזִירוֹת וְאִסּוּר וְחֵרֶם וְקוֹנָם וְקַבְלָה בְּלֵב.

וְהִנֵּה מֵצֵד הַדִּין הַמִּתְחַרֵּט וְהַמְבַקֵּשׁ הַתְּרָה צָרִיךְ לְפָרֵט הַנֶּדֶר, אֵךְ דְּעוּ נָא רְבוּתִי, כִּי אֵי אֶפְשָׁר לְפָרְטֵם, כִּי רַבִּים הֵם. וְאִין אֲנִי מְבַקֵּשׁ הַתְּרָה עַל אוֹתָם הַנְּדָרִים שְׂאִין לְהַתִּיר אוֹתָם, עַל כֵּן יִהְיוּ נָא בְּעֵינֵיכֶם כְּאִלוֹ הֵייתִי פּוֹרְטִים.

הדיינים אומרים שלוש פעמים:

הַכֹּל יִהְיוּ מִתְּרִים לָךְ, הַכֹּל מִחוּלִים לָךְ, הַכֹּל שְׂרוּיִים לָךְ. אִין כָּאֵן לֹא נֶדֶר וְלֹא שְׁבוּעָה וְלֹא נְזִירוֹת וְלֹא חֵרֶם וְלֹא אִסּוּר וְלֹא קוֹנָם וְלֹא נְדוּי וְלֹא שְׂמִתָּא וְלֹא אָרוּר. אֲבָל יֵשׁ כָּאֵן מְחִילָה וְסְלִיחָה וְכַפָּרָה. וְכִשֵּׁם שְׂמִתִּירִים בְּבֵית דִּין שֶׁל מִטָּה, כֵּךְ יִהְיוּ מִתְּרִים מִבֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה.

המבקש התרה, אומר:

הָרִי אֲנִי מוֹסֵר מוֹדְעָה לְפָנֵיכֶם, וְאֲנִי מְבַטֵּל מִכָּאֵן וְלִהְבֵּא כָּל הַנְּדָרִים וְכָל שְׁבוּעוֹת וּנְזִירוֹת וְאִסּוּרִין וְקוֹנָמוֹת וְחֵרָמוֹת וְהַסְּכָמוֹת וְקַבְלָה בְּלֵב שְׂאֶקְבֵּל עָלַי בְּעֵצְמִי, הֵן בְּהַקִּיץ הֵן בְּחֵלוֹם, חוּץ מִנְדְרֵי תַעֲנִית בְּשַׁעַת מְנַחָה. וּבָאֵם אֶשְׁבַּח לְתַנְאֵי מוֹדְעָה הַזֹּאת וְאֶדְדֵּר מֵהַיּוֹם עוֹד, מַעֲתָה אֲנִי מִתְחַרֵּט עֲלֵיהֶם וּמִתְנַה עֲלֵיהֶם שִׂיְהִיו כְּלֵן בְּטָלִין וּמְבַטְלִין, לֹא שְׂרִירִין וְלֹא קִימִין, וְלֹא יִהְיוּ חֵלִין כְּלָל וְכָלֵל. בְּכֵלֵן אֶתְחַרְטֵנָּא בְּהוֹן מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם.

מנחה לערב יום הכיפורים

מתפללים תפילת מנחה לפני הסעודה המפסקת.

אומרים וידוי בסוף תפילת לחש, לאחר 'המברך את עמו ישראל בשלום'.

יש אומרים גם לפני תפילת מנחה את סדר הקרבנות שלפני תפילת שחרית (עמ' 161-164), פרט לפרשת תרומת הדשן ולסדר המערכה.

תהלים פד
תהלים קמד
תהלים קמה

אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ, עוֹד יְהַלְלוּךָ סֵלָה:

אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁפְכָה לֹא, אֲשֶׁרִי הָעַם שִׁיְהוּהוּ אֱלֹהֵיו:

תְּהַלֵּה לְדוֹד

אֲרוֹמְמֶךָ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ, וְאִבְרַכָּה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד:

בְּכָל־יּוֹם אִבְרַכְךָ, וְאֶהְלֵלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד:

גְּדוֹל יְהוָה וּמְהַלָּל מְאֹד, וְלֹגְדֹתָו אֵין חֶקֶר:

דוֹר לְדוֹר יִשְׁבַח מַעֲשֵׂיךָ, וּגְבוּרֹתֶיךָ יַגִּידוּ:

הַדָּר כְּבוֹד הוֹדֶךָ, וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אִשְׁיַחָה:

וְעִזּוֹ נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמְרוּ, וּגְדוֹלֹתֶיךָ אִסְפְּרָנָה:

זָכַר רַב־טוֹבְךָ יַבִּיעוּ, וְצִדְקֹתֶיךָ יִרְנְנוּ:

חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה, אֲרֹךְ אַפַּיִם וּגְדֹל־חֶסֶד:

טוֹב־יְהוָה לְפָל, וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו:

יודוֹךָ יְהוָה כָּל־מַעֲשֵׂיךָ, וְחִסְדֵיךָ יִבְרַכְוָה:

כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמְרוּ, וּגְבוּרֹתֶיךָ יִדְבְּרוּ:

דיני תפילת מנחה בערב יום הכיפורים

ראוי להקדים תפילת מנחה בערב יום הכיפורים על מנת להספיק לאכול את הסעודה המפסקת ברוגע ולקבל את קדושת יום הכיפורים ביישוב הדעת ('מטה אפרים' תרו, א).

יש הנוהגים ללבוש בגדי שבת או בגדי יום הכיפורים קודם תפילת המנחה (שם), אך עדיין נשארים בנעליים רגילות.

אבל רשאי לעבור לפני התיבה בתפילת מנחה זו (למעט במקום שלא נהגו כך, שם תקפא, כג).

לְהוֹדִיעַ לְבַנֵּי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ, וּכְבוֹד הַדָּר מַלְכוּתוֹ:
 מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל-עֲלָמִים, וּמַמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל-דּוֹר וָדוֹר:
 סוֹמֵךְ יְהוָה לְכָל-הַנְּפֹלִים, וְזוֹקֵף לְכָל-הַפְּפוּפִים:
 עֵינַי כָּל-אֵלֶיךָ יִשְׁבְּרוּ, וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת-אֲכֵלָם בְּעֵתוֹ:
 פּוֹתֵחַ אֶת-יַדְךָ, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל-חַי רְצוֹן:
 צְדִיק יְהוָה בְּכָל-דְּרָכָיו, וְחָסִיד בְּכָל-מַעֲשָׂיו:
 קְרוֹב יְהוָה לְכָל-קוֹרְאָיו, לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמֶת:
 רְצוֹן-יִרְאָיו יַעֲשֶׂה, וְאֶת-שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע, וְיוֹשִׁיעִים:
 שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת-כָּל-אֲהַבָּיו, וְאֵת כָּל-הַרְשָׁעִים יִשְׁמִיד:
 - תִּהְיֶה יְהוָה יֹדֵבֵר פִּי, וּיְבָרֵךְ כָּל-בֶּשֶׂר שֶׁם קִדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 וְאַנְחֵנוּ נִבְרַךְ יְהי מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם, הַלְלוּיָהּ:

תהלים קטו

חצי קדיש

ש"ץ: יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא (קהל: אָמֵן)
 בְּעֲלָמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ
 וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ וְיַצְמַח פְּרֻקְנָהּ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ (קהל: אָמֵן)
 בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל
 בְּעַגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב, וְאָמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)
 קהל וש"ץ: יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.
 ש"ץ: יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא
 וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל
 שְׁמֵהּ דְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (קהל: אָמֵן)
 לְעֵלְאָ לְעֵלְאָ מְכַל בְּרַכְתָּא
 וְשִׁירְתָּא תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחַמְתָּא
 דְאָמִירֵן בְּעֲלָמָא, וְאָמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)

עמידה

"המתפלל צריך שיכוין בלבו פירוש המלות שמוציא בשפתיו; ויחשוב כאלו שכינה כנגדו ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאיר מחשבתו וכוונתו זכה בתפלתו" (שו"ע צח, א).

פוסע שלוש פסיעות לפניו כמי שנכנס לפני המלך.

עומד ומתפלל בלחש מכאן ועד 'יִכְשְׁנִים קְדַמְנִיּוֹת' בעמ' 26.

כורע במקומות המסומנים ב', קד לפניו במילה הבאה וזוקף בשם.

כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא, הָבוּ גְדֹל לְאֱלֹהֵינוּ:

אֲדַנִּי, שִׁפְתַי תִּפְתָּח, וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ:

אבות

יְפָרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ

אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, אֱלֹהֵי יִצְחָק, וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב

הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא, אֵל עֲלִיוֹן

גּוֹמֵל חַסְדִּים טוֹבִים, קוֹנֵה הַכֹּל

וְזוֹכֵר חַסְדֵי אֲבוֹת

וּמְבִיא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְנֵיהֶם, לְמַעַן שְׂמוּ בְּאֵהָבָה.

זַכְּרֵנוּ לְחַיִּים, מֶלֶךְ חַפֵּץ בַּחַיִּים

וְכַתְּבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים, לְמַעַן אֱלֹהִים חַיִּים.*

מֶלֶךְ עוֹזֵר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן.

יְפָרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְגַן אַבְרָהָם.

גבורות

אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם, אֲדֹנָי

מַחִיָּה מִתִּים אַתָּה, רַב לְהוֹשִׁיעַ

בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: מוֹרִיד הַטֶּל

מִכְלִיל חַיִּים בְּחֶסֶד, מַחִיָּה מִתִּים בְּרַחֲמִים רַבִּים

* אם שכח לומר "זכרנו", "מי כמוך", "וכתוב" או "בספר" – כל זמן שלא אמר את שם ה' שבברכה, יכול לחזור (אף שהזכיר באמצע כמה שמות – שו"ע ורמ"א תקפב, ה; משנ"ב שם, טז).

סוּמְךָ נוֹפְלִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, וּמַתִּיר אֲסוּרִים
וּמְקַיֵּם אַמּוּנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפְרַיִם.

מִי כְמוֹךָ, בַּעַל גְּבוּרוֹת
וּמִי דוֹמֵה לְךָ.

מֶלֶךְ, מִמֵּית וּמַחְיֵה וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה.

מִי כְמוֹךָ אֵב הַרְחָמָן

זָכוֹר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים. מי ששכח 'מי כמוך' - ראה הערה בעמוד הקודם.

וְנֹאמֵן אֶתְּהָ לְהַחְיֹת מֵתִים.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְחַיֵּה הַמֵּתִים.

בתפילת לחש ממשיך 'אתה קדוש' בעמוד הבא.

קדושה

בחזרת הש"ץ הקהל עומד ואומר קדושה.
במקומות המסומנים ב*, המתפלל מתרומם על קצות אצבעותיו.

קהל ואחריו שליח הציבור:

יְקַדֵּשׁךָ וְנַעֲרִיצְךָ בְּנֹעַם שֵׁיחַ סוֹד שְׂרָפֵי קֹדֶשׁ
הַמְּשֻׁלָּשִׁים לְךָ קֹדֶשׁה

כַּפְתּוֹב עַל יַד נְבִיאָךְ, וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וְאָמַר ישעיהו

קהל ואחריו שליח הציבור:

יְקַדֹּשׁ, יְקַדֹּשׁ, יְקַדֹּשׁ, יְהוָה צְבָאוֹת, מְלֵא כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ:
לְעַמְתָּם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים

קהל ואחריו שליח הציבור:

יְבָרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: יהוהאלג

וּבְדַבְרֵי קֹדֶשׁךָ כְּתוֹב לֵאמֹר

קהל ואחריו שליח הציבור:

יְמַלְכֵךְ יְהוָה לְעוֹלָם, אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר, הַלְלוּיָהּ: תהלים קמו

שליח הציבור ממשיך 'אתה קדוש' בעמוד הבא.

קדושת השם

אֶתְּהָ קְדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ
 וְקְדוּשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סְלָה
 כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקְדוֹשׁ אַתָּה.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמֶּלֶךְ הַקְּדוֹשׁ.*

דעת

אֶתְּהָ חוּגֵן לְאָדָם דְּעַת, וּמְלַמֵּד לְאֲנוּשׁ בֵּינָה.
 חֲנִנּוּ מֵאַתָּךְ חֲכָמָה בֵּינָה וּדְעַת.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, חוּגֵן הַדְּעַת.

תשובה

הַשִּׁיבֵנו אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ
 וְקִרְבָּנוּ מִלִּפְנֵי לְעִבּוֹדָתְךָ
 וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַרוֹצֵה בְּתִשׁוּבָה.

סליחה

נוהגים להכות כנגד הלב במקומות המסומנים ב° (סידור יעב"ץ).

סְלַח לָנוּ אֲבִינוּ כִּי ° חָטָאנוּ
 מִחַל לָנוּ מִלִּפְנֵי כִּי ° פָּשַׁענוּ
 כִּי אֵל טוֹב וְסָלַח אַתָּה.
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, חַנוּן הַמְּרַבֵּה לְסִלּוֹת.

* טעה ואמר "האל הקדוש" – צריך לחזור ולתקן: אם נזכר תוך כדי דיבור, אומר "המלך הקדוש"; אך אם נזכר אחר כך או שהתחיל בברכה הבאה, חוזר לראש התפילה. אם מסתפק – משער שבראש השנה ויום הכיפורים אמר נכון, ואינו חוזר ('חיי אדם' כח, ה; וכך נראה גם מהמשנ"ב תקפב, ד).

גאולה

רֵאָה נָא בְּעֵינֶינוּ, וְרִיבָה רִיבֵנוּ
וּגְאַלְנוּ גְאֻלָּה שְׁלֵמָה מְהֵרָה לְמַעַן שְׂמֹךְ
בִּי אֵל גּוֹאֵל חָזֵק אֶתָּה.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל.

רפואה

רְפָאנוּ יְהוָה וְנִרְפָּא
הוֹשִׁיעֵנוּ וְנוֹשְׁעָה, בִּי תִהְלַתְנוּ אֶתָּה
וְהַעֲלֵה אֲרוּכָה וּמְרַפָּא לְכֹל תַּחֲלוּאֵינוּ וּלְכֹל מַכְאוּבֵינוּ
רְפוּאָה שְׁלֵמָה לְכֹל מַכּוֹתֵינוּ

המתפלל על חולה מוסיף:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתְּשַׁלַּח מְהֵרָה רְפוּאָה
שְׁלֵמָה מִן הַשָּׁמַיִם רְפוּאָת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאָת הַגּוּף לַחֹלֶה פְּלוֹנֵי בֶן פְּלוֹנֵית/
לַחֹלֶה פְּלוֹנֵית בֶּת פְּלוֹנֵית בְּתוֹךְ שְׂאֵר חוּלֵי יִשְׂרָאֵל

בִּי אֵל מֶלֶךְ רוֹפֵא נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אֶתָּה.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, רוֹפֵא חוּלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

ברכת השנים

בָּרַךְ עָלֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת
וְאֶת כָּל מִינֵי תְבוּאֹתָהּ, לְטוֹבָה
וְתֵן בְּרָכָה עַל פְּנֵי הָאָדָמָה
וּשְׁבַעֲנוּ מִטוֹבָה
וּבִרְךָ שְׁנַתְנוּ בְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת לְבִרְכָה
בִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים.

קיבוץ גלויות
תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֲרוֹתֵנוּ, וְשָׂא נֶס לְקַבֵּץ גְּלוֹתֵינוּ
וְקַבְּצֵנוּ יַחַד מִהֲרָה מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ לְאַרְצֵנוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַבֵּץ נִדְחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל.

השבת המשפט
הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרָא שׁוֹנָה, וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְּחִלָּה
וְהִסֵּר מִמֶּנּוּ יָגוֹן וְאַנְחָה
וּמֶלֶךְ עָלֵינוּ מִהֲרָה אַתָּה יְהוָה לְבַדְךָ
בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים, בְּצַדֵּק וּבְמִשְׁפָּט.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט.*

ברכת המינים
וְלִמְלָשִׁינִים אֵל תְּהִי תִקְוָה
וְכָל הַמִּינִים פְּרָגַע יֵאבְדוּ, וְכָל אוֹיְבֵי עַמְךָ מִהֲרָה יִפְרָתוּ
וְהַזֵּדִים מִהֲרָה תַעֲקֹר וְתִשְׁבֵּר וְתִמְגֹר
וְתִכְלֵם וְתִשְׁפִּילֵם וְתִכְנִיעֵם בְּמִהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמְכַנְּעֵ זֵדִים.

על הצדיקים
עַל הַצְּדִיקִים וְעַל הַחֲסִידִים
וְעַל זְקֵנֵי שְׂאֲרֵית עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל
וְעַל פְּלִיטַת בֵּית סוֹפְרֵיהֶם
וְעַל גְּרֵי הַצְּדָקָה, וְעָלֵינוּ
יְהִמוּ נָא רַחֲמֶיךָ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

* טעה ואמר "מלך אוהב צדקה ומשפט" – אם נזכר תוך כדי דיבור, אומר "המלך המשפט",
ואם התחיל בברכה הבאה, אינו חוזר.

וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בְּאַמֶּת
וְשִׁים חֲלֻקְנוּ עִמָּהֶם
וְלַעֲוֹלָם לֹא יִבּוֹשׁ, כִּי בְךָ בִטְחָנוּ
וְעַל חֶסֶדְךָ הַגָּדוֹל בְּאַמֶּת נִשְׁעַנְנוּ.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מִשְׁעָן וּמִבְטָח לַצַּדִּיקִים.

בנין ירושלים
וְלִירוּשָׁלַיִם עִירְךָ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב
וְתִשְׁכַּן בְּתוֹכָהּ כְּאִשׁוֹר דְּבַרְתָּ
וּבִנְיָה אוֹתָהּ בְּקִרְוֹב בְּיַמֵּינוּ בְּנֵן עוֹלָם
וְכִסֵּא דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה לְתוֹכָהּ תִּכְוֵן.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם.

מלכות בית דוד
אֶת צִמְחַת דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תִצְמַחַת, וְקִרְנוֹ תָרוּם בִּישׁוּעַתְךָ
כִּי לִישׁוּעַתְךָ קִוִּינוּ כָּל הַיּוֹם.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מִצְמִיחַ קֶרֶן יִשׁוּעָה.

שומע תפילה
אָב הַרְחֵמֵן
שְׁמַע קוֹלְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
חַוֵּס וְרַחֵם עָלֵינוּ, וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתָנוּ
כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלוֹת וְתַחֲנוּגִים אַתָּה
וּמְלַפְנֵיךָ מִלִּבְנוֹ רִיקָם אֵל תִּשְׁיַבֵּנוּ
חַנּוּנוֹ וְעַנּוּנוֹ וְשְׁמַע תְּפִלָּתָנוּ
כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה.

עבודה

רָצָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, וּלְתַפְלָתְם שְׁעָה
וְהָשִׁב אֶת הָעֲבוּדָה לְדַבְּרֵי בֵיתְךָ
וְאֲשִׁי יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתְם, מִהֲרָה בְּאַהֲבָה תִקְבַּל בְּרָצוֹן
וְתִהְיֶי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוּדַת יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ.
וְתַחֲזִינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמְחַזֵּיר שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן.

הודאה

כורע ב'מודים' ואינו זוקף עד אמירת השם (סידור השליה).

<p>כששליח הציבור אומר 'מודים', הקהל אומר בלחש (סוטה מ ע"א): 'מודים אנחנו לך שאתה הוא יהוה אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו, יוצר בראשית. ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייטנו וקימתנו. בן תחינו ותקימנו ותאסף גליתינו לחצרות קדשך לשמור חקיך ולעשות רצונך ולעבדך בלבב שלם על שאנו מודים לך ברוך אל ההודאות.</p>	<p>יְמוּדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שְׂאֵתָהּ הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד. צוּר חַיִּינוּ, מִגֵּן יִשְׁעֵנוּ אֵתָהּ הוּא לְדוֹר וָדוֹר. נוֹדָה לָךְ וְנִסְפָּר תְּהִלָּתְךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדְךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵינוּ הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נַסִּיךְ שְׂבָכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נַפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שְׂבָכָל יֵת, עָרַב וּבָקָר וְצֹהָרִים. הַטּוֹב, כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהִמְרַחֵם, כִּי לֹא תָמוּ חַסְדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם קוִינֵנוּ לָךְ.</p>
---	--

וְעַל כָּלֶם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמֶךָ מִלְּפָנֵינוּ
תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד.

וְכַתֵּב לַחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתְךָ. מי ששכח 'זכתב' – ראה הערה בעמ' 13.

וְכָל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֵלָה
וַיְהִלְלוּ וַיְבָרְכוּ אֶת שְׁמֹךְ הַגָּדוֹל בְּאֵמֶת לְעוֹלָם כִּי טוֹב
הָאֵל יְשׁוּעָתָנוּ וְעֲזָרָתָנוּ סֵלָה, הָאֵל הַטוֹב.
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַטוֹב שְׁמֹךְ וְלֶךְ נָאָה לְהוֹדוֹת.

שְׁלוֹם

שֵׁם שְׁלוֹם טוֹבָה וּבִרְכָה

חַיִּים חַן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ.

בְּרַכְנוּ אָבוּנוּ בָּלָנוּ בְּאֶחָד בְּאוֹר פְּנִיךָ

כִּי בְּאוֹר פְּנִיךָ נִתְּתָ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶסֶד

וְיִצְדָקָה וּבִרְכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשְׁלוֹם.

וְטוֹב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ לְבָרְכָנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל

בְּכָל יֵת וּבְכָל שְׁעָה בְּשָׁלוֹמְךָ.

בְּסִפּוֹר חַיִּים, בְּרַכָּה וְשְׁלוֹם, וּפְרִינְסָה טוֹבָה

וּגְזֵרוֹת טוֹבוֹת, יְשׁוּעוֹת וּנְחֻמוֹת

נִזְכָּר וְנִכְתָּב לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל

לַחַיִּים טוֹבִים וּלְשְׁלוֹם. מי ששכח 'בְּסִפּוֹר חַיִּים' – ראה הערה בעמ' 13.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הַמְּבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם.

יש מוסיפים:

יְהִיו לְרִצּוֹן אֲמִרֵי־פִי וְהִגִּיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ, יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי: תהלים יט

עד כאן חזרת הש"ץ, והיחיד בתפילת לחש מוסיף וידוי בעמוד הבא.

הפסקה לקדיש או לקדושה באמצע הווידוי

בתפילת עמידה אסור לענות לקדיש או לקדושה אלא יעצרו ויקשיבו כדין "שומע כעונה".
מה הדין כאשר נמצאים באמצע אמירת הווידוי הצמוד לתפילת עמידה?

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 תְּבוּא לַפִּנְיָךְ תִּפְלֹתֵנוּ, וְאֶל תַּתְעֲלֵם מִתַּחַתְנָנוּ.
 שְׂאִין אָנוּ עֵזִי פָּנִים וְקִשִּׁי עֶרְף לֹאֹמֵר לַפִּנְיָךְ
 יְהוּה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 צְדִיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חָטָאנוּ. אֲבָל אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ חָטָאנוּ.

כשמתוודה, מכה באגרופו על החזה כנגד הלב (מגיא תרו, ג, בשם מדרש קהלת).

אֲשַׁמְנוּ, בָּגְדָנוּ, גִּזְלָנוּ, דִּבְרָנוּ דָּפִי
 הָעֵינֵינוּ, וְהִרְשַׁעְנוּ, זְדָנוּ, חֲמָסָנוּ, טַפְלָנוּ שִׁקְר
 יַעֲצָנוּ רַע, כְּזָבְנוּ, לֹאֲצָנוּ, מְרַדְנוּ, נֹאֲצָנוּ, סָרְדָנוּ
 עֹיְנוּ, פִּשְׁעָנוּ, צָרְדָנוּ, קִשְׁיָנוּ עֶרְף
 רִשְׁעָנוּ, שִׁחַתְנוּ, תַּעֲבָנוּ, תַּעֲתָעָנוּ.

סָרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמְשַׁפְּטֶיךָ הַטּוֹבִים, וְלֹא שׁוּה לָנוּ.
 וְאַתָּה צְדִיק עַל כָּל־הַבָּא עֲלֵינוּ, בִּי־אֲמַת עֲשִׂיתָ, וְאֲנַחְנוּ הִרְשַׁעְנוּ:

נחמיה ט

דין זה תלוי באמירת "יהיו לרצון": לדעת הגר"א (עיינו 'אמרי נועם' ג, ב), אומרים "יהיו לרצון" רק בסוף התפילה ולא קודם הווידוי, כי "יהיו לרצון" הוא סיום התפילה, ואנו רוצים שהווידוי יהיה חלק מן התפילה. אמנם רבים נוהגים לומר אף לפני הווידוי, שלא כדעת הגר"א. ובמשנ"ב (תרו, טז), כתב, שמי שאומר תמיד "יהיו לרצון" קודם "אלהי נצור", יאמר גם כאן קודם הווידוי.

אם שמעו קדיש או קדושה באמצע הווידוי ועדיין לא אמרו "יהיו לרצון אמרי פי", הרי שיענו רק "אמן" יהא שמיה רבה" ו"אמן" של "דאמירן בעלמא". ובקדושה יענו את הפסוקים "קדוש" ו"ברוך" (ש"ע ככב, א; משנ"ב, שם).

אם שמעו קדיש או קדושה באמצע הווידוי וכבר אמרו "יהיו לרצון אמרי פי", יכולים לענות גם על הפסוק השלישי של הקדושה "מלוך ה'" (עיינו משנ"ב וערוה"ש שם; קיצוש"ע יח, טו). אם אמרו גם את "יהיו לרצון" האחרון הצמוד לעקירת הרגליים, עונים על הכול אף על פי שעדיין לא עקרו רגליהם.

דרך אמירת הווידוי

נוהגים להכות על הלב באמירת "אשמנו" ו"על חטא" (מטה אפרים' תרו, י; משנ"ב תרו, יא). יש לומר את הווידוי בעמידה בלי להישען, או לפחות באופן שאם יזיזו את הדבר שנשען עליו – לא ייפול (ש"ע תרו, ג; משנ"ב שם, י). רבים נוהגים לומר את הווידוי בגב כפוף. אם יש לאדם אפשרות, יעשה כך (משנ"ב שם, י).

מֵה נֹאמֵר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מְרוֹם, וּמֵה נִסְפֵּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים
הֲלֹא כָּל הַנְּסֻתוֹת וְהַנְּגָלוֹת אֶתְּהָ יוֹדֵעַ.

אֶתְּהָ יוֹדֵעַ רְזִי עוֹלָם וְתַעְלוּמוֹת סִתְּרֵי כָּל חַי.
אֶתְּהָ חוֹפֵשׁ כָּל חַדְרֵי בֵּטֶן וּבוֹחֵן כְּלִיּוֹת וְלֵב.
אֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִמְּנֵגְד עֵינֶיךָ.
וּבְכֵן, יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
שֶׁתְּכַפֵּר לָנוּ עַל כָּל חַטָּאוֹתֵינוּ
וְתַסְלַח לָנוּ עַל כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ
וְתַמְחַל לָנוּ עַל כָּל פְּשָׁעֵינוּ.

על כל חטא שמונה, מכה באגרופו על החזה כנגד הלב.

עַל חַטָּא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִנּוּס וּבְרִצּוֹן
וְעַל חַטָּא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִמּוּץ הַלֵּב
עַל חַטָּא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּבִלִי דַעַת
וְעַל חַטָּא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּבִטּוּי שְׁפָתַיִם
עַל חַטָּא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוּי עֲרִיּוֹת
וְעַל חַטָּא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלּוּי וּבִסְתָּר

לכתחילה הוודוי אמור להיות צמוד לתפילת עמידה, כאילו הוא חלק מתפילת עמידה. אולם מעיקר הדין יש משמעות לוודוי גם בפני עצמו. יש לכך השלכות מעשיות על כל אדם, ובמיוחד על אישה המטופלת בילדיה. אם נאלצה להפסיק את התפילה קודם הוודוי (או אם שכחה מסיבה כלשהי לומר את הוודוי), יכולה לומר את הוודוי גם בנפרד, שלא בצמוד לתפילת עמידה.

השלכה נוספת לעיקרון זה: אם טעה בתפילת מנחה בערב יום הכיפורים ואמר "האל הקדוש", כשחזור על תפילת עמידה מצד הדין אין לומר שוב את הוודוי (עיינו בשו"ת שבט הלוי ח"ו, עג; ובדברי הגרשז"א במחזור המפורש ליום הכיפורים). אמנם יש מקום להדר ולומר שוב את הוודוי (כיוון שדין זה אינו ברור – עיינו, למשל, ב'קיצור הלכות המועדים', עמ' פח, לד).

אם יש אפשרות, טוב לפרט את הוודוי גם בנוסח המקובל ("על חטא") וגם בוודוי אישי (עיינו בתחילת המחזור "דיני הוודוי" עמ' כד).

עַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמַרְמָה
 וְעַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַבּוּר פֶּה
 עַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּהוֹנָאת רֵעַ
 וְעַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלֵּב
 עַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בּוֹעֵידַת זְנוּת
 וְעַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בּוֹדוּי פֶּה
 עַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּזִלְזוּל הָזָרִים וּמוֹזִים
 וְעַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּזִדּוֹן וּבְשִׁגְגָה
 עַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֻזֵק יָד
 וְעַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּחִלּוּל הַשֵּׁם
 עַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּטַמְאַת שְׁפִתַיִם
 וְעַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּטַפְשׁוֹת פֶּה
 עַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בַּיַּצֵּר הָרָע
 וְעַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בַּיּוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים
 וְעַל כָּלֵם אֱלוֹהִים סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ, מַחַל לָנוּ, כַּפֵּר לָנוּ.

עַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכַזָּב
 וְעַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַפַּת שִׁחַד
 עַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּלִצּוֹן
 וְעַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּלִשׁוֹן הָרָע
 עַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּמִשָּׂא וּבְמִתָּן
 וְעַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּמֵאֵכָל וּבְמִשְׁתֵּה
 עַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּנִשְׁךְ וּבְמַרְבִּית
 וְעַל חֵטָא שְׁחַטְאֲנוּ לְפָנֶיךָ בְּנִטְיַת גְּרוֹן

עַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שְׁפֹתוֹתֵינוּ
וְעַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁקּוֹר עֵין
עַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רְמוֹת
וְעַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעִזּוֹת מַצַּח
וְעַל כָּלֵם אֱלוֹהֵי סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ, מַחֲל לָנוּ, כַּפֵּר לָנוּ.

עַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִרְיַת עַל
וְעַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִלְאוֹת
עַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַדִּית רַע
וְעַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַרוֹת עֵין
עַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקִלּוֹת רֹאשׁ
וְעַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקִשּׁוֹת עֶרֶךְ
עַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִיצַת רִגְלִים לְהָרַע
וְעַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִבּוֹלוֹת
עַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁבּוּעַת שׂוֹא
וְעַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁנְאוֹת חָנָם
עַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִשּׁוּמַת יָד
וְעַל חֵטָא שְׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתִמְהוֹן לִבָּב
וְעַל כָּלֵם אֱלוֹהֵי סְלִיחוֹת סְלַח לָנוּ, מַחֲל לָנוּ, כַּפֵּר לָנוּ.

וְעַל חֲטָאִים שְׂאָנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה
וְעַל חֲטָאִים שְׂאָנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם חֲטָאֵת
וְעַל חֲטָאִים שְׂאָנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קָרְבַּן עוֹלָה וְיֹזֵד
וְעַל חֲטָאִים שְׂאָנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אֲשֶׁם וְדָאִי וְתִלּוּי

וְעַל חַטָּאִים שְׁאַנּוּ חַיְבִים עֲלֵיהֶם מִכַּת מְרֵדוֹת
 וְעַל חַטָּאִים שְׁאַנּוּ חַיְבִים עֲלֵיהֶם מִלְּקוֹת אַרְבָּעִים
 וְעַל חַטָּאִים שְׁאַנּוּ חַיְבִים עֲלֵיהֶם מִיַּתֵּה בִּיַּדֵי שָׁמַיִם
 וְעַל חַטָּאִים שְׁאַנּוּ חַיְבִים עֲלֵיהֶם כְּרַת וְעִרְוֵי
 וְעַל חַטָּאִים שְׁאַנּוּ חַיְבִים עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מֵיתוֹת בֵּית דִּין
 סְקִילָה, שְׂרִפָּה, הַרְג, וְחֶנֶק.

עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה.

בֵּין שְׁיֵשׁ בָּהּ קוּם עֲשֵׂה וּבֵין שְׁאִין בָּהּ קוּם עֲשֵׂה.
 אֶת הַגְּלוּיִים לָנוּ וְאֶת שְׂאִינָם גְּלוּיִים לָנוּ
 אֶת הַגְּלוּיִים לָנוּ, כְּבָר אֲמַרְנוּם לְפָנֶיךָ, וְהוֹדִינוּ לְךָ עֲלֵיהֶם
 וְאֶת שְׂאִינָם גְּלוּיִים לָנוּ, לְפָנֶיךָ הֵם גְּלוּיִים וַיְדוּעִים
 כְּדָבָר שֶׁנֶּאֱמַר

הַנִּסְתַּרְתָּ לִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ

וְהַנְּגַלְתָּ לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד־עוֹלָם

לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

כִּי אַתָּה סִלַּחְתָּ לְיִשְׂרָאֵל וּמַחְלָן לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר
 וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ אֵלָּא אַתָּה.

אֱלֹהֵי

עַד שֶׁלֹּא נוֹצַרְתִּי אֵינִי כְּדָאִי

וְעַכְשָׁיו שֶׁנוֹצַרְתִּי, כְּאֵלוֹ לֹא נוֹצַרְתִּי

עָפָר אֲנִי בַחַיִּי, קָל וְחֹמֶר בְּמִיתַתִּי.

הָרִי אֲנִי לְפָנֶיךָ כְּכֹלִי מָלֵא בּוֹשָׁה וּכְלָמָה.

יְהִי רַצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁלֹּא אַחֲטָא עוֹד.

וּמֵה שֶׁחֲטָאתִי לְפָנֶיךָ, מִחֹק בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים

אֲבָל לֹא עַל יְדֵי יְסוּרִים וְחֻלִּים רָעִים.

אלהי ברכת יי.

נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה
 ולמקללי נפשי תדם, ונפשי בעפר לכל תהיה.
 פתח לבי בתורתך, ואחרי מצותיך תרדף נפשי.
 וכל הקמים והחושבים עלי רעה
 מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבתם.

יש המוסיפים תחינה זו (קיצור שליה, יאור הישר):

יהי רצון מלפניך, יהוה אלהי ואלהי אבותי
 שלא תעלה קנאת אדם עלי, ולא קנאתי על אחרים
 ושלא אכעם היום, ושלא אכעיסך
 ותצילני מיצר הרע, ותן בלבי הכנעה וענוה.
 מלבנו ואלהינו, יחד שמך בעולמך
 בנה עירך, יסד ביתך ושכלל היכלך
 וקבץ קבוץ גליות, ופדה צאנך ושמח עדתך.

עשה למען שמך, עשה למען ימינך
 עשה למען תורתך, עשה למען קדשתך.
 למען יחלצון ידידיך, הושיעה ימינך וענני:
 יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך, יהוה צורי וגאלי:

תהלים ס

תהלים יט

כורע ופוסע שלוש פסיעות לאחור. קד לשמאל, לימין ולפנים באמירת:

עשה השלום במרומיו
 הוא יעשה שלום, עלינו ועל כל ישראל, ואמרו אמן.

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו
 שיבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך
 ושם נעבדך ביראה בימי עולם וכשנים קדמניות.
 וערבה ליהוה מנחת יהודה וירושלם בימי עולם וכשנים קדמניות:

מלאכי ג

שליח הציבור חוזר על התפילה, אבל איננו אומר שוב את הווידוי.
 בתפילת מנחה של ערב יום הכיפורים אין אומרים אבינו מלכנו (משנזב תרד, ה).

קדיש שלם

ש"ן: יתגדל ויתקדש שְׁמֵהּ רַבָּא (קהל: אָמֵן)

בְּעֲלָמָא דִּי בְּרָא כְרֵעוּתָהּ

וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ וַיַּצְמַח פְּרָקְנָהּ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ (קהל: אָמֵן)

בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל

בְּעֵגְלָא וּבַזְּמַן קָרִיב

וְאָמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)

קהל: יְיָא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעַלְמֵי וּלְעַלְמֵי עָלְמַיָּא.

ש"ן: יתְבָרַךְ וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא

וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלָּל

שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (קהל: אָמֵן)

לְעֵלְא לְעֵלְא מְפַל בְּרַכְתָּא

וּשְׂוִירְתָּא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמַתָּא

דְאֲמִירָן בְּעֲלָמָא

וְאָמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)

תְּתַקַּבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבְעוֹתְהוֹן דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל

קָדָם אַבּוּהוֹן דִּי בְּשַׁמְיָא

וְאָמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)

יְיָא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא

וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל

וְאָמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)

כורע ופוסע שלוש פסיעות לאחור. קד לשמאל, לימין ולפנים באמירת:

עֲשֵׂה הַשְּׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו

הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם, עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל

וְאָמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)

אומרים 'עלינו' בעמידה ומשתחוים במקום המסומן ב'.

עֲלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן הַכֹּל, לְתֵת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית
שָׁלָא עֲשֵׂנוּ בְּגוּיי הָאָרְצוֹת, וְלֹא שָׁמְנוּ בְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה
שָׁלָא שָׁם חִלְקֵנוּ כְּהֵם וְגוֹרְלָנוּ בְּכָל הַמוֹנָם.
שְׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהַבֵּל וְרִיק וּמִתְפַּלְלִים אֶל אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ.
וְאַנְחָנוּ בּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים
לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים, הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
שֶׁהוּא נוֹטֵה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ, וּמוֹשֵׁב יְקָרוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל
וּשְׂכֵינֵת עִזּוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים.

הוא אלהינו, אין עוד.

אַמֵּת מַלְבְּנוּ, אַפְס זִוְלָתוֹ

כַּפָּתוֹב בְּתוֹרָתוֹ, וְיַדְעֵת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל־לִבְבְּךָ דברים ד

כִּי יִהְיֶה הוּא הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת, אֵין עוֹד:

וְעַל בֶּן נְקוּהָ לֶךְ יִהְיֶה אֱלֹהֵינוּ, לְרֹאוֹת מְהֵרָה בְּתַפְאֵרֶת עֲזֶךָ
לְהַעֲבִיר גְּלוּלִים מִן הָאָרֶץ, וְהַאֲלִילִים כְּרוֹת יִכְרֹתֶנּוּ
לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שְׁדֵי.

וְכַל בְּנֵי בִשְׂרׁ יִקְרָאוּ בַּשָּׁמַיִם, לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רְשָׁעֵי אָרֶץ.
יִכְבִּירוּ וְיִדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לֶךְ תִּכְרַע כָּל בְּרוּךְ, תִּשָּׁבַע כָּל לְשׁוֹן.
לְפָנֶיךָ יִהְיֶה אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וַיִּפְּלוּ, וְלִכְבוֹד שְׁמֶךָ יִקָּר יִתְּנוּ
וְיִקְבְּלוּ כָּלֵם אֶת עַל מַלְכוּתֶךָ, וְתִמְלֹךְ עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד.

כִּי הַמַּלְכוּת שְׁלֹךְ הִיא וְלְעוֹלָמֵי עַד תִּמְלֹךְ בְּכָבוֹד

כַּפָּתוֹב בְּתוֹרָתֶךָ, יִהְיֶה יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: שמות טו

וְנֹאמֵר, וְהָיָה יִהְיֶה לְמֹלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ זכריה יד

בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יִהְיֶה אַחַד וְשְׁמוֹ אַחַד:

יש מוסיפים:

אֱלֹהֵינוּ מִפְּחָד פְּתָאֵם וּמִשְׁאֵת רְשָׁעִים כִּי תִבָּא: משלי ג

עֲצוּ עֵצָה וְתַפְרֹד, דְּבַרוּ דְבָר וְלֹא יִקּוּם, כִּי עֲמַנּוּ אֵל: ישעיה ח

וְעַד־וְקַנָּה אֲנִי הוּא, וְעַד־שִׁיבָה אֲנִי אֶסְבֵּל אֲנִי עֲשִׂיתִי וְאֲנִי אֲשָׂא וְאֲנִי אֶסְבֵּל וְאֶמְלֹט: ישעיה מו

קדיש יתום

אבל: יתגדל ויתקדש שְׁמֵהּ רַבָּא (קהל: אָמֵן)

בְּעֲלָמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ

וַיְמַלִּיךְ מַלְכוּתָהּ

וַיַּצְמַח פְּרָקְנָהּ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ (קהל: אָמֵן)

בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל

בְּעֲגָלָא וּבְזִמְן קָרִיב

וְאָמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)

קהל ואבל: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמִי וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא.

אבל: יתברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא

ויתהדר ויתעלה ויתהלל

שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (קהל: אָמֵן)

לְעֵלְא לְעֵלְא מְכַל בְּרַכְתָּא

וּשְׁיִרְתָּא תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחַמְתָּא

דְּאִמְרִין בְּעֲלָמָא

וְאָמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמֵיָא

וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל

וְאָמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)

כורע ופוסע שלוש פסיעות לאחור. קד לשמאל, לימין ולפנים באמירת:

עֲשֵׂה הַשְּׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו

הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם, עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל

וְאָמְרוּ אָמֵן. (קהל: אָמֵן)

יש האומרים ל'דוד, ה' אורי וישע'י בערבית ולא במנחה, כנוסח אשכנז.

תהלים כו לְדָוִד, יְהוּה אֹרִי וְיִשְׁעִי, מִמֵּי אֵיֶרָא, יְהוּה מְעֻזְחִי, מִמֵּי אֶפְתָּד: בְּקָרֵב
עָלֵי מְרַעִים לֹאכַל אֶת־בִּשְׂרֵי, צְרִי וְאִיבֵי לִי, הַמָּה כְּשָׁלוּ וְנַפְּלוּ: אִסְתַּחֲנָה

עָלֵי מַחְנֶה, לֹא־יִרְא לְבִי, אִסְתָּקוּם עָלַי מִלְחָמָה, בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטֵחַ:
 אַחַת שְׁאַלְתִּי מֵאַת־יְהוָה, אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ, שְׁבַתִּי בְּבֵית־יְהוָה כָּל־יְמֵי
 חַיִּי, לַחֲזוֹת בְּנֹעַם־יְהוָה, וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ: כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֶכֶה בַּיּוֹם רָעָה,
 יִסְתַּרְנִי בְּסֵתֶר אֶהְלוֹ, בְּצִוּר יְרוּמָמְנִי: וְעַתָּה יְרוּם רֹאשִׁי עַל אֵיבֵי סְבִיבוֹתַי,
 וְאַזְבַּחָה בְּאַהֲלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה, אֲשִׁירָה וְאַזְמֶרָה לַיהוָה: שְׁמַע־יְהוָה קוֹלִי
 אֶקְרָא, וְחַנּוּנִי וְעַנּוּנִי: לֶךְ אָמַר לְבִי בְקִשׁוּ פָנַי, אֶת־פְּנֵיךָ יְהוָה אֲבַקֵּשׁ:
 אֶל־תִּסְתֵּר פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי, אֶל־תִּטְבֹּאֵף עַבְדְּךָ, עֲזַרְתִּי הִיִּיתָ, אֶל־תִּטְשֵׁנִי
 וְאַל־תִּעְזָבֵנִי, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי־אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי, וַיְהוּה יֹאסֶפְנִי: הוֹרַנִי
 יְהוָה דְּרָכְךָ, וְנַחֲנִי בְּאַרְחַ מִישׁוּר, לְמַעַן שׁוֹרְדֵי: אֶל־תִּתְנֵנִי בְּנַפְשׁ צָרִי,
 כִּי קִמּוּדְבֵי עַד־יִשְׁקֶר, וַיִּפַּח חָמָס: לֹלֵא הָאֲמַנְתִּי לְרֹאשׁוֹת בְּטוֹב־יְהוָה
 בְּאַרְץ חַיִּים: קוּהַ אֶל־יְהוָה, חֲזֹק וַיֵּאמֶץ לְבָבְךָ, וְקוּהַ אֶל־יְהוָה:

קדיש יתום בעמוד הקודם

מנהגי הסעודה המפסקת

כאמור, יש עניין מיוחד להרבות באכילה בערב יום הכיפורים (עיינו לעיל "אכילה בערב יום הכיפורים" עמ' כא).

הסעודה המפסקת היא הארוחה הסמוכה לתחילת הצום. רגילים להכין ארוחה זו כמו סעודת חג. נהגו לבצוע על לחם משנה כמו בסעודת שבת ויום טוב, וללבוש בגדי שבת ויום טוב (עיינו 'שדי חמד', יום הכיפורים א, ג; 'טעמי המנהגים' תשלד, בקונטרס אחרון). אין לשתות יין בסעודה המפסקת, ומוטב לאכול עוף ולא בשר (משנ"ב תרח, טז). באשר לאכילת דגים, יש שכתבו שאין אוכלים דגים בסעודה זו (קיצוש"ע קלא, יב), ויש שכתבו שאפשר לאכול דגים (ר' יעקב קנייבסקי 'הסטיפלר', מובא ב'ארחות רבנו' ח"ב, עמ' קצט).

האם אפשר להחליט שאין מקבלים עדיין את הצום?

לדעת חלק מן הפוסקים, לאחר שאכלו סעודה מפסקת, אסור לאכול או לשתות דברים אחרים, כי נחשב הדבר כאילו קיבלו את הצום. המשנ"ב (תרח, יב) חושש לדבר זה, ולכן מציע לומר לפני ברכת המזון: "עדיין איני מקבל את התענית", או לפחות לחשוב כך בלבן. וכך ראוי לחשוב גם בשאר האיטורים (רחצה וסיכה – 'לקט יושר', תלמידו של 'תרומת הדשן', עמ' 137).

יודי לאחר הסעודה

יש הנוהגים לומר בקצרה יודי לאחר הסעודה וקודם צאת הכוכבים (לפחות "אנא ה' חטאתי, עוויתי, פשעתי", או תפילה זכה, משנ"ב תרז, א; ועיינו בפרק על הווידוי בדעת הרמב"ן, עמ' כד).